

Anni Ala-Piirto

Alajärven lukion oppilaiden tiedonhankintataidot

Opinnäytetyö

Kevät 2012

Kulttuurin yksikkö

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuurialan yksikkö

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä: Anni Ala-Piirto

Työn nimi: Alajärven lukion oppilaiden tiedonhankintataidot

Ohjaaja: Ari Haasio

Vuosi: 2012

Sivumäärä: 66

Liitteiden lukumäärä: 3

Opinnäytetyöni tavoitteena oli selvittää, Alajärven lukion oppilaiden tiedonhankintataitoja. Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää olivatko lukion opiskelijat saaneet opetusta peruskoulun aikana tiedonhankinnassa ja kirjaston käytössä. Tavoitteisiin kuului myös tutkia mitä oppilaat ajattelivat omista tiedonhankinnantaidoistaan, millä tasolla ne oikeasti olivat, ja sitä mistä tietoa haetaan niin vapaa-ajan kuin opiskeluidenkin osalta.

Tutkimukseni toteutin kvantitatiivisella menetelmällä internet-kyselylomakkeen avulla. Toteutin tutkimukseni kahdessa eri osassa. Ensimmäisessä osassa teetäin lukion kaikilla opiskelijoilla internet- kyselyn. Toinen osa koostui tiedonhakutehtävistä, jotka teetäin 15 oppilaalla. Tiedonhakutehtävien lisäksi samat oppilaat vastasivat muutamaaan kysymykseen tehtävien teon aiheuttamista tuntemuksista ja ongelmista. Koko lukiolle toteutettuun kyselyyn vastasi yhteensä 136 oppilasta. Kysely toteutettiin syksyllä 2011, jolloin kyselyyn saatiin mukaan myös lukion abiturientit.

Tutkimuksen tuloksista selvisi, että suurin osa opiskelijoista on saanut tiedonhaun ja kirjastonkäytön opetusta peruskoulun aikana, mutta lukion osalta opetus oli jäänyt vähemmälle. Oppilaista suurin osa ei ollut kokenut hyötyä kirjastonkäytön opetuksesta, sen sijaan tiedonhaun opetuksen koettiin olleen hyödyllisempää. Nuoret itse arvioivat taitonsa keskinkertaista paremmiksi, mikä on tullut ilmi myös aiemmin nuorille tehdyissä tiedonhankintaan kohdistuneissa tutkimuksissa.

Avainsanat: Tiedonhankinta, lukiolaiset, informaatiolukutaito, opetus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Anni Ala-Piirto

Title of thesis: Alajärvi Upper Secondary School students' information retrieval skills

Supervisor(s): Haasio, Ari

Year: 2012 Number of pages: 66 Number of appendices: 3

The purpose of my thesis was to study what kind of information retrieval skills the students of Alajärvi Upper Secondary School possess. The aim was to study if the students have any education on information retrieval and using the library. One of the main topics was to understand what the students thought about their own information retrieval skills and what the reality is. In addition, it was studied which information channels the students use when searching for information in their free time and for their studies.

The research was done as a quantitative research by creating an internet questionnaire. The research was done in a two different parts. The first part included the internet questionnaire which 136 students of Alajärvi Upper Secondary School answered. The second part was made for only 15 students, who answered some questions concerning information retrieval. Those 15 students also answered questions about what kind of feelings those information retrieval questions evoked. The internet questionnaire that included 136 students of Alajärvi Upper Secondary School was carried out in October 2011.

According to the results most of the students have had education on information retrieval and using the library during the comprehensive school. Education on these subjects had lessened during the upper secondary school. Education on using the library was not found useful by the students, but education on information retrieval got some more positive feedback. The students estimated their own information retrieval skills better than average.

Keywords: Information retrieval skills, students, information literacy, education

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	1
Thesis abstract.....	2
SISÄLTÖ.....	3
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	5
1 JOHDANTO	8
2 TIEDONHANKINTATAIDOT OPETUSSUUNNITELMISSA.....	10
2.1 Perusopetuksen opetussuunnitelma	10
2.2 Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelma.....	12
3 TIEDONHANKINTAA TEORIASSA.....	13
3.1 Tiedonhankinnan teorioita.....	13
3.1.1 T.D. Wilsonin malli	14
3.1.2 Carol C. Kuhlthaun tiedonhankinnan prosessimalli.....	16
3.2 Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet ACRL:n mukaan.....	17
4 TIEDONHANKINTATAITOJEN MERKITYS OPISKELUTAITOIHIN	
.....	20
4.1 Tiedonhankintataitojen opetuksesta.....	20
4.2 Tutkimus tiedonhankinnan opetusmetodeista	21
4.3 Turun yliopiston kirjaston tutkimus yliopiston opiskelijoiden	
informaatiolukutaidosta	23
4.4 Carita Kiilin tutkimus lukiolaisten tiedonhakatavoista	24
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
5.1 Tutkimuksen tavoite	26
5.2 Tutkimusmenetelmä.....	26
5.3 Tutkimuksen haasteet	29
6 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	31
6.1 Vastaajien taustatiedot.....	31
6.2 Vastaajien tiedonhankintataidot	33
6.3 Kirjastonkäytön opetus.....	38
6.4 Tiedonhaun opetus	41

6.5	Tiedonhankintatavat.....	44
6.6	Lähteiden luotettavuuden arviointi.....	49
6.7	Tyytyväisyys käytettyihin tiedonhankinnan kanaviin.....	51
7	LUKIOLAISTEN TIEDONHAKUTEHTÄVIEN TULOKSET.....	53
7.1	Tiedonhakutehtävät.....	53
7.2	Vastaajien mielipiteitä tiedonhakutehtävistä.....	54
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	57
8.1	Kyselyn tulosten yhteenveto	57
8.2	Tutkimustulosten vertailua aiempiin tutkimuksiin.....	60
9	KEHITYSEHDOTUKSIA JA POHDINTAA.....	61
	LÄHTEET	63
	LIITTEET	66

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. Vastaajien sukupuoli	31
Kuvio 2. Vastaajien ikäjakauma	32
Kuvio 3. Vastaajien paikkakunta	33
Kuvio 4. Vastaajien tiedonhankintataidot	34
Kuvio 5. Mitä parannettavaa sinulla on tiedonhakutaidoissasi?	37
Kuvio 6. Oletko saanut kirjastonkäytön opetusta peruskoulussa?	38
Kuvio 7. Oletko saanut kirjastonkäytön opetusta lukiossa?	39
Kuvio 8. Koitko kirjastonkäytön opetuksen hyödylliseksi?	39
Kuvio 9. Mitä uutta opit kirjastonkäytön opetuksesta?	40
Kuvio 10. Oletko saanut tiedonhaun opetusta peruskoulussa?	41
Kuvio 11. Oletko saanut tiedonhaun opetusta lukiossa?	42
Kuvio 12. Koitko tiedonhaun opetuksen hyödylliseksi?	42
Kuvio 13. Mitä uutta opit tiedonhaun opetuksesta?	43
Kuvio 14. Mihin tarkoituksiin haet tietoa?	44
Kuvio 15. Mistä yleensä etsit ensimmäisenä tietoa?	45
Kuvio 16. Miksi käännyt kyseisen kanavan puoleen?	46
Kuvio 17. Mitä tiedonhankinnan kanavaa käytät eniten opiskelutarpeisiisi?	47
Kuvio 18. Mitä tiedonhankinnan kanavaa käytät eniten vapaa-ajallasi?	48
Kuvio 19. Miksi käytät kyseistä tiedonhankinnan kanavaa eniten?	49
Kuvio 20. Arvioitko käyttämäsi lähteen luotettavuutta?	49
Kuvio 21. Mitä kriteerejä käytät lähteen luotettavuuden arvioinnissa?	50
Kuvio 22. Miksi et arvioi käyttämäsi lähteen luotettavuutta?	51
Kuvio 23. Tyydyttävätkö käyttämäsi kanavat tiedontarpeesi?	51
Kuvio 24. Miksi käyttämäsi kanavat eivät tyydytä tarpeitasi?	52
Taulukko 1. Ristiintaulukointi vastaajien tiedonhankintataidoista.	35

KÄYTETYT TERMIT JA LYHENTEET

- Tiedonlähde** Tiedonlähde on jokin materiaallinen asia, joka sisältää informaatiota. Toisin sanoen se on jokin dokumentti johon informaatio sisältö on tallennettu. Tiedonlähteenä toimivia dokumentteja voi olla esim. aikakauslehdet, sähköpostit, www-sivut, kirjat jne. Tiedonlähteenä voi toimia myös henkilö esim. Ystävä tai työkaveri. (Haasio & Savolainen 2004, 19-20.)
- Tiedonhankinnan kanava** Tiedonhankinnan kanavana voi toimia niin ihminen, tietokone kuin jokin paikkakin. Kanava tarjoaa pääsyn tiedonlähteille, se toimii tavallaan tienä. Kirjasto on hyvä esimerkki sillä se toimii kanavana tiedonlähteiden äärelle. Kirjastossa työskentelevä henkilö yleensä toimii tiedonvälittäjänä, joka ohjaa tietoa etsivää tiedonlähteille. Kanavan ja lähteen erottelu ei ole kuitenkaan aina kovin yksiselitteistä. Esimerkkinä internetissä toimiva kotisivu voi olla niin tiedonlähde kuin kanavakin. Tarjoten joko tarvittavan tiedon tai ohjaamalla tiedonhakijaa eteenpäin sivulla olevien linkkien avulla. (Haasio & Savolainen 2004, 20.)
- Tiedonhankinta** Tiedonhankinta on tiedon tietoista etsintää kohdattaessa jokin ongelma tai aukko omassa tietämyksessä (Case 2002, 5). Tiedonhankinta palvelee yleensä jotakin toimintaa kuten työtehtävien suorittamista, opiskelua tai harrastuksia. Tiedonhankinta termillä tarkoitetaan tiedon etsimistä, kokoamista eri kanavista ja lähteistä tavasta tai välineestä riippumatta. Tiedonhankinnalla pyritään tavoitteellisesti löytämään tarpeellisia tiedonlähteitä ja kanavia sekä hakeutumaan niille. Laajemmassa muodossaan tiedonhankintaan kuuluu myös näiden lähteiden ja kanavien käyttö tiedontarpeiden tyydyttämiseksi. (Tiedonhankintataidot [viitattu 1.4.2012].)

Informaatiolukutaito ACRL:N Information Literacy Competency Standards for Higher Education (2000) mukaan informaatiolukutaito on lyhyesti määriteltynä taitoa hankkia, hallita ja tuottaa tietoa. Selkeämmin sanottuna se on taitoa tunnistaa tiedontarve, etsiä lähteitä, arvioida niitä kriittisesti ja sen jälkeen liittää löytynyt tieto omaan tietopohjaan sekä hyödyntää löytynyttä tietoa (Gaunt, Morgan, Somers, Soper & Swain 2009, 1-2).

1 JOHDANTO

Tiedonhankintataidot ovat tärkeä osa nykypäivän opiskelu- ja työmaailmaa. Elinikäisen oppimisen merkitys on korostunut ja tiedonhankintataidot ovat kiinteä osa sitä. Nuorten tiedonhankintataidot puhuttavat niin toisen asteen kuin korkeakoulujenkin osalta. Tiedonhankinnan opetus tuntuu olevan vielä kovin sekavaa eikä mitään tiettyä yhtenäistä linjaa siihen ole luotu. Tutkimalla aihetta voidaan kartoittaa opetuksen sekä nuorten tiedonhankintataitojen nykytilaa. Tulosten avulla on mahdollista vaikuttaa opetuksen kehittämiseen.

Halusin työssäni tutkia ajankohtaista aihetta, joka kiinnosti itseäni. Opinnäytetyössäni tutkin Alajärven lukiossa tutkimusvuonna 2011 opiskelevien oppilaiden tiedonhankintataitoja. Alajärven lukio toimii Alajärven kaupungissa, joka sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla. Alajärven naapurikuntia on Lappajärvi, Vimpeli, Perho, Kyyjärvi, Soini, Ähtäri, Töysä, Kuortane ja Lapuan kaupunki. Alajärven kunta perustettiin 1868 ja myöhemmin 1986 sai Alajärvi kaupunkioikeudet. Asukkaita kunnassa on n.10327. (Kunta lyhyesti, [viitattu 23.3.2012].) Alajärven ja Lehtimäen pitkään pohdinnan aiheena ollut kuntaliitos toteutui vihdoinkin 1.1.2009 (Moisio, K. [viitattu 23.3.2012].)

Alajärven lukio on yleislukio joka perustettiin vuonna 1946 ja se sijaitsee Etelä-Pohjanmaalla Alajärven kaupungissa. Tällä hetkellä lukiossa on opettajia yhteensä n. 20 ja opiskelijoita on hieman yli 200. Lukio on alueensa suurin, ja toiseksi suurin koko Etelä-Pohjanmaan alueella. Oppilaita lukioon saapuu suurimmaksi osaksi Alajärveltä ja sen lähikunnista kuten Soinista ja Kyyjärveltä. (Alajärven lukion vuosikertomus, 2011, 1-2.)

Alajärven lukio muuttui luokattomaksi lukioksi vuonna 1995. Tämä mahdollisti monipuolisemman ja joustavamman opiskelun oppilailleen. (Alajärven lukion vuosikertomus, 2011, 1-2.) Lukiossa on mahdollista suorittaa opintoja yhteistyössä ammatti-instituutin, Alajärven musiikkiopiston ja Järvi-Pohjanmaan kansalaisopiston kanssa. Lukion yhteistyökumppanina toimii Seinäjoen ammattikorkeakoulu, mikä mahdollistaa opiskelijoille opintoja myös ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. (Koulun vahvuudet, [viitattu 23.3.2012].)

Lukiossa toimii myös yläkoulun ja lukion yhteinen koulukirjasto. Koulukirjastossa toimii kolmena päivänä viikossa myös kirjastoalan ammattilainen. (Alajärven lukion vuosikertomus, 2011, 1-2.)

Alajärven kirjasto toimii keskeisellä paikalla aivan Alajärven keskustan tuntumassa. Lainaustoiminta kirjastossa alkoi vuonna 1868, samana vuonna kun Alajärven kunta perustettiin. Kirjasto sai omat tilat vasta vuonna 1992. Sitä ennen kirjasto oli toiminut vuokratiloissa. Alajärven, Evijärven, Perhon, Soinin, Vetelin ja Vimpelin yhteinen YTY- kimppa aloitti toimintansa vuonna 1991, myöhemmin vuonna 1999 myös Lappajärvi ja Korttesjärvi liittyivät YTY- kimppaan. (Alajärven kaupunginkirjasto, [viitattu 23.3.2012].) Nykyään kirjasto toimii tiiviissä yhteistyössä Alajärven lukion ja yläkoulun koulukirjaston kanssa (Alajärven lukion vuosikertomus, 2011, 1-2).

2 TIEDONHANKINTATAIDOT OPETUSSUUNNITELMISSA

2.1 Perusopetuksen opetussuunnitelma

Opetushallitus hyväksyi nykyisen perusopetuksen opetussuunnitelman 16.1.2004. Opetussuunnitelmat voitiin ottaa käyttöön 1.8.2004, ja suunnitelmat tuli ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2006. (Perusopetus 2012.) Opetussuunnitelmien mukaan tiedonhankinnan ja informaatiolukutaidon osaamista koskeva opetus alkaa jo peruskoulussa. Taitojen kehittymistä koskevat osaamistavoitteet on jaoteltu peruskoulun opetussuunnitelmassa vuosiluokittain: 1-2, 3-5 ja 6-9.

Peruskoulua koskevaan opetussuunnitelmaan on kirjattu erillinen kohta, joka käsittelee viestintä- ja mediataitoja. Kyseisen aihekokonaisuuden on tarkoitus kehittää oppilaiden ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, median aseman ja merkityksen ymmärtämistä sekä edistää mediankäyttötaitoja. Tavoitteina on että oppilas oppii arvioimaan kriittisesti median välittämiä viestejä, kehittämään tiedonhallintataitojaan, arvioimaan lähteiden luotettavuutta, hyödyntämään löytämäänsä tietoa sekä tuottamaan ja välittämään sisältöä myös itse. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 39.) Viestintää ja mediaa käsittelevään kohtaan on myös kirjattu opetukseen liittyviä keskeisiä sisältöjä.

Vuosiluokilla 1-2 pitäisi oppilaan kehittää luku- ja kirjoitustaidon rinnalla myös medialukutaitoa, sekä viestintävalmiuksiaan tietoteknisissä oppimisympäristöissä. Lukutaidon tavoitteisiin kuuluu omille kyvyille sopivan luettavan valitseminen ja päätelmien teko luetusta. Toisen luokan päätyttyä pitäisi oppilaan osata etsiä itselleen luettavaa sekä huviksi, että myös löytääkseen tietoa. Toisen vuosiluokan oppilaan hyvän osaamisen kriteereihin kuuluu, että oppilaan medialukutaito riittää ikäkaudelleen sopivien ohjelmien seuraamiseen ja käyttämiseen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 47-49.)

Vuosiluokilla 3-5 opetuksen yhtenä tavoitteena on tiedonhankintataitojen kartuttaminen. Opetussuunnitelmaan tulee siis luokilla 3-5 ensimmäistä kertaa mukaan tiedonhankintataidot. Ensimmäiseksi tavoitteeksi tiedonhankintataitojen saralla mainitaan, että oppilaan tulisi oppia hankkimaan tietoa hänen ikäkaudelleen sopi-

vista erityyppisistä lähteistä. Seuraavana aihetta koskevana tavoitteena on oppia perustietoja mediasta sekä käyttämään viestinnän välineitä. Keskeisistä tavoitteista löytyy myös omana osuutenaan tiedonhallintataidot. Tiedonhallintataitoihin kuuluu mm. tietokirjojen käyttöä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 49-51.)

Tiedonhallintataitojen viimeisenä tavoitteena on kirjaston käyttöön tutustuminen, kuten kirjojen hakua, varausten tekemistä, yksinkertaisia tiedonhakuja, tiedonhaun eri vaiheiden toteutusta ohjatusti sekä luokitusjärjestelmään ja sisältöihin tutustumista. Viidennen luokan päättyessä pitäisi oppilaan osata tiedonhankinnan päävaiheet, kirjaston käyttö sekä tarvittaessa etsimään tarvitsemaansa tietoa painetuista ja sähköisistä lähteistä. Kriittinen lukutaito olisi kehittynyt niin että oppilas pystyisi pohtimaan tekstien luotettavuutta. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 51- 52.)

Vuosiluokilla 6-9 oppilaan olisi tarkoitus oppia ymmärtämään mediaa, ja sitä millainen vaikutus medialla voi olla ihmisen valintoihin ja maailmankuvaan. Oppilaan tiedonhankintatavat kehittyvät ja hän oppii käyttämään erilaisia lähteitä. Oppilas myös oppii arvioimaan tekstin ilmaisutavan ja sisällön yhteydestä tekstin tavoitteisiin. Oppilas kykenisi myös arvioimaan omia mediankäyttötottumuksia sekä – taitoja. (Perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteet 2004, 53-54.)

Tiedonhallinta on omana osuutenaan myös 6-9 vuosiluokkien oppimistavoitteissa. Kriittinen lukutaito ja tiedonhankintataidot nostetaan esille. Tavoitteisiin kuuluu, että tiedonhankinnan prosessien tulisi tulla tutuiksi, ja monipuolisten lähteiden käyttö kasvaa. Tiedonhankinnan pitäisi olla suunniteltua, jäsenneltä ja lähteitä pitäisi käyttää monipuolisesti. (Perusopetuksen opetussuunnitelman tavoitteet 2004, 53- 54.)

Lähdekritiikki sekä löydetyn tiedon pohtiminen, muokkaaminen ja tekstin välittämisen arvojen havaitseminen kuuluvat keskeisiin oppimistavoitteisiin. Tavoitteissa ovat myös lähdemerkintöjen ja muistiinpanojen tekemisen harjoittelu sekä materiaalin valinta ja esittäminen. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 54-55.) Esitettyjen tavoitteiden toteutuessa oppilaan kohdalla peruskoulun päätyt-

tyä, pitäisi hänen silloin osata jo hyvin tiedonhankinnan perusteita sekä medialukutaitoa.

2.2 Nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelma

Nykyinen nuorten lukiokoulutuksen opetussuunnitelma on vuodelta 2003, opetussuunnitelma on pitänyt ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2005 (Nuorten lukiokoulutus 2011). Opetussuunnitelma määrittää lukiokoulutuksen tehtäväksi antaa tarvittavat valmiudet jatko-opintoihin sekä kannustaa elinikäiseen oppimiseen ja itsensä kehittämiseen. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 12.)

Opintosuunnitelman kohdassa 3.2 ”opiskeluympäristö ja –menetelmät” kerrotaan, että lukioiden tavoitteena on ohjata oppilaitaan itsenäiseen työskentelyyn ja löytämään sopivia opiskelumuotoja. Tiedonhankintataidot sisältyvät olennaisesti näihin tavoitteisiin. Lukiokoulutuksen on tarkoitus antaa opiskelijoille välineitä tiedonhankintaan, tuottamiseen ja arviointiin. Heitä pitäisi myös ohjata käyttämään kirjaston palveluita. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 25.)

Opetussuunnitelmaan on kirjattu aihekokonaisuuksia. Aihekokonaisuudet ovat opetusta täydentäviä muotoja jotka pitäisi liittyä jokaisen oppiaineen opetukseen siihen luontuvalla tavalla. Yksi opetussuunnitelmassa mainituista aihekokonaisuuksia on viestintä- ja mediaosaaminen. Viestintä- ja mediaosaamisen kohtaan liittyy mm. mediakriittisyyden oppimista, viestintätaitoja, tekijänoikeuksia ja mediakäyttäytymistä. Media määritellään sekä oppimisvälineeksi että itse opiskelun kohteeksi. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 29.)

Tämä viestintä- ja mediaosaamisen kohta ainakin osittain kattaa sen, että tiedonhankintataidot pitäisi sisältyä jokaisen oppiaineen opetukseen. Eri oppiaineiden oppimistavoitteiden kohdalta löytyykin tiedonhankinta ja siihen liittyvät osa-alueet. Lukiokoulutuksen tavoitteenakin pidetään elinikäisen oppimisen kannustamista opettamalla tiedonhankintataitoja. Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen yhtenä tarkoituksena on edistää oppilaiden tiedonhankintaitoja kannustamalla aktiiviseen tiedonhankintaan, tiedon kriittiseen käsittelyyn, arvioimaan tiedon luotettavuutta ja tarkoituksperiä. (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 29-32.)

3 TIEDONHANKINTAA TEORIASSA

3.1 Tiedonhankinnan teorioita

Tiedonhankintatutkimus on suuntautunut pitkälti ammatillisen tiedonhankinnan puoleen. Tutkimuksia löytyy myös kuitenkin arkielämän tiedonhankinnan puolelta. (Savolainen 2010, 109.) Mitään kaikkivoipaa yleispätevää tiedonhankinnan teoriaa ei ole luotu, eikä sellaisen luominen ole edes mahdollista. Tiedonhankinta on kuitenkin hyvin yksilöllinen prosessi, johon vaikuttaa paljon jokaisen yksilön henkilökohtaiset ominaisuudet. Tiedonhankintaan vaikuttaa esimerkiksi myös tehtävä mitä varten tiedonhankintaa toteutetaan, käytettävissä oleva aika ja raha (Savolainen 2010, 109). Tiedonhankinnan teoriat tarjoavat katsauksen tiedonhankintaa toteuttavien ihmisten kokemuksiin, tunteisiin ja käyttäytymiseen tiedonhankinnan tilanteissa. (Kuhlthau 2004, xvi.)

Tiedonhankinnan teorioiden avulla pystymme selvittämään, kuinka ihmiset käyttäytyvät tietoa tarvitessa ja hakiessa ja onko ihmisten käyttäytymisessä yhtäläisyyksiä. Molempien teoreetikkojen teoriat ovat mielestäni hyviä yleisteorioita tiedonhankinnan prosessista. Tiedonhankinnan teoriat loivat tutkimukseni pohjalle tietynlaisen rakenteen. Samaistuin itse teorioiden kuvaamaan tiedonhankinnan prosessiin ja olikin mielenkiintoista tutkia löytyikö nuorten parista samanlaista käyttäytymistä, ja kokivatko he samanlaisia tuntemuksia kuin teoriat esittivät. Tiedonhankinnan teoriat loivat taustaa omalle tutkimukselleni avaamalla tutkittavien kohteiden käyttäytymisen syitä tiedonhankinnan tilanteissa. Ne auttoivat ymmärtämään, miksi jokin tapahtui niin kuin se tapahtui tietyssä tilanteessa.

Kuhlthaun teoria on mielestäni erittäin oivallinen kuvaus tiedonhankinnan etenemisestä ja tunteista sen aikana. Tutkimukseni toisen vaiheen tiedonhakua vaativissa tehtävissä olikin havaittavissa pienemmässä määrin teorian kuvaamaan käyttäytymistä. Isompaa kouluprojektia suoritettaessa olisi Kuhlthaun teorian mukainen käyttäytyminen saattanut näkyä enemmän. Tehtäviä suoritettaessa nuoret etenivät alun epävarmuudesta ja tehtävien suhteuttamisesta aiempiin kokemuksiin kohti selkeyttä. Muutamat vaiheet jäivät kuitenkin kokonaan välistä, koska ratkaistavat tehtävät eivät vaatineet niin suurta tiedonhankintaa ja omaa näkökulmaa asioihin.

3.1.1 T.D. Wilsonin malli

Wilson kehitti ensimmäisen tiedonhankinnan mallinsa vuonna 1981. Kuvion taustalla vaikuttaa tutkimushanke, jossa selvitettiin brittiläisessä sosiaalivirastossa työskentelevien henkilöiden tiedontarpeita ja tiedonhankintaa. Kuviossa Wilson analysoi tiedonhankintaan ja tarpeisiin liittyviä tekijöitä. Wilsonin mukaan tiedonhankintaa määrittävät yksilölliset tekijät kuten kulttuurista, sosiaalisesta ympäristöstä sekä työelämästä lähtöisin olevat arvot ja rooliodotukset. (Savolainen 2010, 96.)

Tiedonhankintaan liittyy monia tekijöitä, jotka määrittelevät sen toteutusta. Tiedonhankintaan saattaa liittyä esteitä, joita voivat olla esim. taloudelliset, maantieteelliset tai tunnelähtöiset esteet. Maantieteellisiä esteitä saattaa olla pitkä välimatka tiedonlähteille kuten kirjastoon. Taloudellisia esteitä voi olla vaikka tiedon sijaitseminen maksullisessa tietokannassa. (Haasio & Savolainen 2004, 70-72.)

Pitkä välimatka ja esimerkiksi kulkuneuvon puute kirjastoon saattaa vaikuttaa näin ollen myös nuoren tiedonhankintakäyttämiseen. Internetyhteys sen sijaan löytyy melkein jokaisen kotoa, mikä helposti johtaa tiedon hakuun internetin maailmasta. Internetin helppo saatavuus ja nopeus ovatkin sen valtti nuoren tiedonhankkijan kohdalla. Tieto löydetään vaivattomasti ”Googlettamalla”, eikä silloin jakseta välittää siitä, onko tieto todenmukaista. Pienen kunnan tai kaupungin kirjasto ei välttämättä myöskään pysty tarjoamaan pääsyä maksullisille tietokannoille, mikä myös saattaa johdattaa tiedonhankkijan pelkästään internet- lähteille. Tutkimukseni kohteena olivatkin nuorten tiedonhankinnan kanavat, ja se miten näille kanaville päädytään.

Tutkimukseni nuorista suurin osa asuu maalla kaukana keskustan palveluista. Tämä varmasti vaikuttaa siihen, että vain hyvin minimaalinen osa vastaajista kertoi käyttävänsä kirjaston palveluja tietoa etsiessään. Kirjasto on myös saattanut jäädä kovin etäiseksi nuorille ilman kunnan opetusta kirjaston käytöstä ja tiedonhankinnasta. Kirjastoon pitää myös vartta vasten lähteä etsimään tietoa, sen sijaan internet on heti valmiina tarjoamassa valtavaa tietotulvaansa.

Wilson kuvaa aiemmassa mallissaan myös tiedonhankinnan polkuja. Polut kuvaavat sitä, miten tiedonhankinta käytännössä tapahtuu eri kanavien ja lähteiden käytönä. Wilson yhdistää tiedonhankinnan yksilön kokemuksiin, joita hän on saanut aiemmissa tiedonhankinnoissaan ja tiedon käytöissä. Toinen polkuihin liittyvä tekijä on ”tiedon universumi”, joka Wilsonin mukaan tarkoittaa tietovarantojen kokonaisuutta esim. erilaisia asiantuntijoita, tiedonvälittäjiä, dokumentteja, kirjastoja ja tietoteknisiä välineitä. (Haasio & Savolainen 2004,72.)

Wilsonin toinen malli on 1990-luvun puolesta välistä. Malli on edeltäjänsä laajempi, joka kuvaa ”tiedollista käyttäytymistä”. Uudemman kuvion taustalla vaikutti informaatiotutkimuksen ulkopuolelta kerätty tieto. Uudessa mallissa tiedonhankinnan esteet on korvattu erilaisilla väliin tulevilla muuttujilla. Tiedontarve ei siis aina johtaisi tiedonhankintaan, vaan siihen vaikuttavat monet erilaiset muuttujat esim. yksilön stressinhallinta tapa. (Haasio & Savolainen 2004, 74-75.)

Ongelmakeskeiselle stressinhallintatavalle on ominaista, että ongelmaa aiheuttavasta kohteesta tai prosessista etsitään aktiivisesti tietoa. Ongelmallinen tilanne pyritään selättämään hankitun tiedon avulla. Tunnekeskeinen stressinhallinta on enemmän sopeutuvaa ja pahimmillaan alistuvaa käytöstä ongelmatilanteissa. Tiedonhankinnalla on vähäisempi rooli, sillä yksilö pyrkii ennemmin muuttamaan omia asenteitaan kuin vaikeaksi koettuja tilanteita. (Haasio & Savolainen 2004, 85.)

Wilsonin tekemä roolijaottelu ongelma- ja tunnekeskeisiin stressinhallintatapoihin on mielestäni hieman karkea, mutta toimiva. Suurin osa ihmisistä kuitenkin pystyy tunnistamaan, kumpaan kategoriaan itse sopii. Jaottelu antaa mahdollisesti hieman taustatietoa tiedonhankintakäyttämisen syihin, vaikka tilanne saattaisikin muuttua elämän myötä. Tutkimukseni nuorista ne 15 jotka suorittavat tiedonhaun tehtäviä vaikuttivat enimmäkseen omaavansa tunnekeskeisen stressinhallintatavan. Nuorista suurin osa ei jaksanut yrittää tiedon hakemista monia kertoja vaan ohittivat kysymyksen, jos vastausta ei löytynyt nopeasti. Ongelmia ei siis selätetty tiedonhaulla vaan alistumalla kohtaloon.

3.1.2 Carol C. Kuhlthaun tiedonhankinnan prosessimalli

Kuhlthaun tiedonhankinnan malli perustuu empiiriseen tutkimukseen, jota hän suoritti lähinnä opiskelijoiden parissa. Tutkimuksen kohteena oli opiskelijoiden tiedonhankinta heidän ollessa lukiossa sekä myöhemmin collegessa. Kuhlthaun malli on yksi tiedonhankintatutkimuksen suosituimmista malleista (Savolainen 2010, 103). Kuhlthaun prosessimalli ottaa huomioon tiedonhankinnan kognitiiviset ja affektiiviset elementit (Haasio & Savolainen 2004, 83-84).

Tutkimusta tehdessä havaittiin, että tutkimukseen osallistuneet henkilöt kävivät samaiset vaiheet ja tunteet läpi tiedonhankinnan prosessissaan. Yksilöiden tiedonetsinnän tahti saattoi vaihdella, mutta jokainen kävi omassa tahdissaan prosessimallissa esitetyt kuusi vaihetta läpi. (Kuhlthau, 2004, 38.) Mallin mukaan tiedonhankinta on prosessi, joka lähtee liikkeelle epävarmuuden tilasta. Tiedontarvitsija kokee epäilyä, ahdistuneisuutta ja hämmennystä kohdatessaan ongelmalliseksi koetun asian. (Haasio & Savolainen 2004, 83-84.)

Prosessin alussa eli aloitusvaiheessa (initiation) ovat tuntemukset tehtävää tai ongelmaa kohtaan yleensä hyvin sekavat, edessä olevat ongelmat yritetään suhteuttaa aiempiin kokemuksiin hahmottamisen helpottamiseksi. Ajatukset tehtävää kohtaan ovat yleensä negatiivisia, koska tehtävä saattaa vaikuttaa liian työläältä tai vaikealta. Tiedonhankinta on tässä vaiheessa hyvin tunnustelevaa. (Haasio & Savolainen 2004, 85.)

Toisessa vaiheessa on kyse aiheenvalinnasta (selection) milloin määritetään yleissuunta. Tuntemukset muuttuvat optimistisemmiksi, mutta ajatukset voivat olla silti vielä hämmentyneitä. Tässä vaiheessa tiedonhankintaa voidaan suunnata aihepiirin teosten tutkintaa, aiheen tarkentamiseksi. (Haasio & Savolainen 2004, 85.)

Kolmas vaihe on teeman tunnustelua (exploration). Kolmannessa vaiheessa etsitään lisää tietoa aihepiiristä ja yritetään muodostaa valitusta aiheesta oma näkökulma (Haasio & Savolainen 2004, 102-103). Tutkimuksen kohteena olleet opiskelijat kokivat tämän vaiheen usein vaikeimpana vaiheena. Kolmannessa vaiheessa tiedon etsintä on vielä alkuvaiheessa ja yleisluontoista, joten oman näkökulman ja fokuksen löytäminen koettiin todella haasteelliseksi. (Kuhlthau 2004, 39.)

Neljäs vaihe on teeman tai tehtävän muotoilu (formulation). Tässä vaiheessa onnistuttaessa voidaan aihe rajata tarpeeksi ja kohdentaa tiedonhakuja tarkemmin. (Savolainen 2010, 102-103.) Monille tämä vaihe on käännekohta tiedonhankinnan prosessissa, kun epävarmuuden tunteet katoavat ja itsevarmuus lisääntyy. Tässä vaiheessa tehtävä on muotoiltu ja siihen on oma näkökulma. Tunteet muuttuvat positiivisemmiksi ja selkeämmiksi. Sen sijaan jos teeman tai tehtävän muotoilu ei ole onnistunut, jatkuvat epävarmuuden tunteet luultavammin koko loppuprosessin ajan. (Kuhlthau 2004, 48.)

Viides vaihe on informaation keruu (collection). Tällöin tarvittava informaatio kerätään eri lähteistä ja siitä muodostetaan kokonaisuus (Savolainen 2010, 102-103). Kuudennessa eli viimeisessä vaiheessa tiedonhankintaa ei yleensä enää tehdä. Tunteisiin kuuluu helpotusta tehtävän lähestyessä loppuaan, ja mahdollisesti tyytyväisyyttä jos tehtävä on onnistunut hyvin. Tämän vaiheen aikana työ viedään loppuun. (Kuhlthau 2004, 50-52.)

Tiedonhankintaa on yleensä aina, kun jotain tehtävää suoritetaan, näin ollen sillä on myös selviä yhteyksiä oppimisprosessiin. Tiedonhankinnan vaiheita analysoitaessa huomiota kiinnitetään kolmeen tärkeään tekijään; yksilön ajatuksiin, tuntemuksiin ja toimintoihin. (Haasio & Savolainen 2004, 85.)

Useamman tutkimuksen perusteella eri opiskelijaryhmien tiedonhankintaa tarkasteltaessa voitiin todeta prosessimallin mukaan etenevää tiedonhankintaa. Empiiriset analyysit ovat myös paljastaneet, että tiedonhankinta ei aina etene lineaarisesti, vaan siinä saattaa esiintyä myös syklisiä piirteitä. Tällöin kierroksia on useampia ja esim. kohdattaessa ongelma saattaa tiedonhankinta alkaa uudestaan alusta, epävarmuuden tilasta. (Savolainen 2010, 103.)

3.2 Informaatiolukutaidon osaamistavoitteet ACRL:n mukaan

Association of college & Research libraries määritteli informaatiolukutaidon osaamistavoitteet korkeakouluille, jotka on hyväksytty ACRL:n hallituksessa vuonna 2000. Nämä osaamistavoitteet sisältävät viisi pääkohtaa, jotka jakaantuvat useampiin suppeampiin kohtiin. Suomessa ei vielä ole vastaavia omia tavoitteita, mut-

ta ACRL:n määrittämät tavoitteet on käännetty suomeksi Helsingin yliopiston opiskelijakirjastossa ja niitä pyritty kehittämään Suomen oloihin soveltuvaksi. (Priha, Santala & Sipilä 2003, 5.) Lukioille ei vielä myöskään ole tehty omia informaatiolukutaidon osaamistavoitteita.

1. Osaamistavoite: informaatiolukutaitoinen opiskelija osaa määritellä tarvittavan tiedon.

- Opiskelija pystyy rajaamaan tiedontarpeensa, se näkyy esimerkiksi siten, että opiskelija tutkii aiheensa erilaisia tiedonlähteitä tai määrittää aiheensa keskeiset termit ja käsitteet.
- Opiskelija tunnistaa erityyppisiä tiedonlähteitä ja kykenee arvioimaan tarvittavan tiedon hankintaan liittyviä kuluja ja hyötyjä. -
Informaatiolukutaitoinen opiskelija pystyy tarvittaessa arvioimaan tiedontarpeensa tarvittaessa uudelleen. (Gaunt, Morgan, Somers, Soper & Swain 2007, 70-71.)

2.Osaamistavoite: määrittää että informaatiolukutaitoinen opiskelija pystyy hakemaan tarvittavan tiedon tehokkaasti.

- Opiskelija perehtyy eri tutkimusmenetelmiin ja tiedonhakuprosesseihin ja valitsee näistä itselleen sopivimmat.
- Hän suunnittelee tarpeeseensa liittyvät hakusanat ja tekee tutkimussuunnitelman sekä hakustrategian.
- Tarkoituksena on, että tehtyä hakustrategiaa pystytään hyödyntämään useissa tiedonhakuprosesseissa.
- Uudistaa tiedonhankintastrategiansa tarvittaessa. (Information literacy competency standards 2000, 9-11.)

3. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija osaa arvioida tietoa ja käyttämiään lähteitä kriittisesti sekä pystyy yhdistämään löytämänsä tiedon omaan tietopohjaansa.

- Pystyy keräämästään informaatiosta kokoamaan tarvittavan kokonaisuuden.
- Arvioi löytämiään lähteitä ja vertaamaan niitä keskenään.

- Tekee johtopäätöksiä löytämästään informaatiosta
- Valitsee tietoa joka tukee omaa aihetta. (Information literacy competency standards 2000, 11-13.)

4. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija käyttää tietoa itsenäisesti tai osana ryhmää päästäkseen tiettyyn tavoitteeseen.

- Opiskelija käyttää löytämäänsä tietoa, sekä aiemmin hankittua tietoa muodostaakseen tavoitteensa vaatiman tietyn tuotteen tai esitelmän
- Käyttää hyväkseen menneisyyden epäonnistumisia ja onnistumisia muodostaakseen vaihtoehtoisen strategian (Information literacy competency standards 2000, 13.)

5. Osaamistavoite: Informaatiolukutaitoinen opiskelija ymmärtää taloudellisia, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia asioita, jotka liittyvät tiedon saantiin ja käyttöön eettisesti ja laillisesti.

- Opiskelija noudattaa lakeja, säännöksiä ja hyviä tapoja koskien tiedon käyttöä ja hankintaa.
- Tekee lähdeluettelon, jossa ilmoittaa käyttämänsä lähteet. (Information literacy competency standards 2000, 14.)

4 TIEDONHANKINTATAITOJEN MERKITYS OPISKELUTAITOIHIN

4.1 Tiedonhankintataitojen opetuksesta

Hyviin opiskelutaitoihin sisältyvät tiedonhankintataidot. Tiedonhankinnan opetusta ja opiskelijoiden tiedonhankintaitoja on tutkittu korkeakouluissa ja toisella – asteella. Tutkimuksissa on tutkittu opiskelijoiden käsitystä omista tiedonhankintataidoistaan sekä niiden todellista tasoa. Pohdinnan kohteena on myös ollut tiedonhankintataitojen opetuksen määrä, laatu ja muoto.

Tiedonhankinnan opetuksen integroimista aitoihin opiskelutehtäviin korostetaan useissa tiedonhankinnan opetusta tutkivissa kirjoissa. Tiedonhankinnan opetuksen tapahtuminen aitojen oppimistehtävien yhteydessä motivoisi koululaisia ja opiskelijoita enemmän. Aaltonen ja Rissanen (1999, 62) kehottavat myös tiedonhankintataitojen opetuksen integroimista osaksi todellisia oppimistilanteita. Keksityt tehtävät kun eivät luo yhteyttä omaan koulu- ja opiskelumaailmaan, eivätkä näin ollen innosta oppijaa. Motivaatio onkin tärkeä tekijä oppimisen kannalta. Gaunt, Morgan, Somers, Soper & Swain (2009, 3) motivoivat integroimaan informaatiolukutaidon opetuksen opetussuunnitelmiaan. Tämä korostaisi aiheen tärkeyttä ja parantaisi opiskelijoiden motivaatiota. Tärkeä huomio on se, että jos tiedonhankintataitoja tai informaatiolukutaitoa opetetaan erillisenä aineena voi opittujen taitojen siirtäminen muiden aineiden opiskeluun olla vaikeaa.

Tiedonhankinnan opetuksen järjestäminen Suomen kouluissa tuntuu olevan hyvin kirjavaa tällä hetkellä. Tiettyjä tiedonhankintataitoja opetetaan esimerkiksi jonkin oppiaineen yhteydessä kyseisen aineen opettajan toimesta. Toisinaan taas saataan järjestää opetusta esimerkiksi yhteistyössä kirjastohenkilökunnan kanssa. Tiedonhankintataitojen opetuksen integroimisessa eri oppiainesiin piilee kuitenkin myös oma vaaransa. Tiedonhankintataitojen opetuksen sisällyttäminen eri oppiainesiin ja eri opettajille saattaa johtaa siihen, ettei kukaan ole vastuussa opetuksesta. Tärkeää olisi, että eri aineiden opettajat tietäisivät, mitä muissa aineissa opetetaan ja että olisi jokin yhtenäinen linja opetuksessa. (Lappalainen 2003, 33.) Linjan yhtenäistäminen ja tiedonhankinnan opetuksen integroiminen opetussuunnitelmaan kirjastojen ja koulujen yhteistyönä on tavoiteltava asia. Tästä esimerkki-

nä Suomen yliopistokirjastojen vuonna 2004 käynnistämä hanke, jonka yhtenä tarkoituksena oli edistää tiedonhankintataitojen opetuksen integrointia oppiaineiden opetukseen. (Nevgi & Sormunen 2007, 8.)

Vaikka suurin osa aiheeseen liittyvistä tutkimuksista ja kirjallisuudesta kannustaa tiedonhankinnan opetuksen integroimista jo opetettaviin oppiaineisiin, ei vielä silti ole syntynyt paljoakaan käytännön neuvoja opetuksen toteuttamiseen (Sormunen & Poikela 2009, 13).

Suunta on kuitenkin muuttunut, sillä oppija nähdään kuitenkin yhä enemmän aktiivisena, ajattelevana, tietoa hankkivana ja prosessoivana hahmona. Opetuksen muotokin on sitä myötä alkanut painottua enemmän oppijakeskeiseen näkökulmaan. (Saarikoski 2006, 4.) Oppijakeskeinen opetustyyli vaatii myös opettajilta yhä kasvavaa luovuutta keksiä uusia ohjausmenetelmiä, jotka kehittävät oppilaiden tiedonhankintataitoja opiskeltavien aineiden ohessa (Sormunen & Poikela 2009, 10).

Tiedonhankintatutkimusta nuorten osalta löytyy jonkin verran, mutta tuntui että tutkimuksissa oli usein keskitytty korkeakouluopiskelijoihin. Oman tutkimukseni taustalle päädyin valitsemaan Carita Kiilin tutkimuksen lukiolaisten tiedonhakutavoista (2006), joka toteutettiin mm. haastattelun ja tarkkailun keinoin. Valitsin myös kaksi tutkimusta korkeakoulujen maailmasta: Tampereen yliopiston pääkirjastossa toteutettavan tiedonhankinnan- kurssin opetusmuotoon liittyvän tutkimuksen (2008) sekä Turun yliopiston kirjaston toteuttaman tutkimuksen yliopiston opiskelijoiden tiedonhankintataidoista ja saadusta opetuksesta (2008).

4.2 Tutkimus tiedonhankinnan opetusmetodeista

Tampereen yliopiston pääkirjastossa kokeiltiin kahta erilaista opetusmuotoa tiedonhankinnan opetukseen liittyen syksyllä 2008. Opetusmetodeja testattiin ensimmäisen vuoden yliopisto-opiskelijoille suunnatulla kurssilla. Kurssin opetus tapahtuu perinteisesti opettajakeskeisellä tavalla. (Tevaniemi, Valovirta & Tiitinen 2009, 22.)

Kyseisen kurssin toteutus on hyvin perinteinen tapa toteuttaa tiedonhankinnan opetusta. Itse en tutkimuksessani tutkinut, millaisia opetusmetodeja nuorten tiedonhankinnan opetuksessa oli käytetty, vaan lähinnä olivatko opiskelijat saaneet opetusta ylipäänsä. Tämä tutkimus on mielestäni kuitenkin tuo esille tärkeän asian, eli käytetyn opetustavan vaikutuksen oppimistuloksiin.

Tutkimuksen toisen pilottiopetusryhmän opetusmuodoksi valittiin opiskelijoiden aktivointiin tähtäävä opiskelijakeskeinen opetusmuoto ja siinä ryhmätöiden käyttö harjoituksissa. Tarkoituksena oli verrata kahden eri opetusmenetelmän vaikutusta opiskelijoiden tiedonhankintataitojen kehittymiseen ja sitä, miten opiskelijat itse arvioisivat omaa oppimistaan eri työskentelytapojen kannalta. (Tevaniemi ym. 2009, 23.)

Molempien ryhmien opiskelijat kokivat taitojensa edistyneen kurssin aikana. Kysyttäessä työskentelytapojen vaikutusta oppimisen edistymiseen ryhmätyöryhmän opiskelijat kokivat hieman vakiorhymää enemmän, että itse työskentelytapa edisti ”hyvin” tai ”erinomaisesti” oppimista. Suurin osa molempien ryhmien opiskelijoista oli arvioinut taitonsa ennen kurssia tasolle ”huono” tai ”keskinkertainen”. (Tevaniemi ym. 2009, 24.) Tämä tulos oli melko päinvastainen verrattuna omaan olettamukseeni, sillä lähdin siitä olettamuksesta matkaan, että oppilaat arvioisivat omia taitojansa hyväksi tai peräti erinomaisiksi.

Oppilaiden ja opettajien mielipiteitä kysyttäessä päädyttiin johtopäätökseen, että molemmissa opetustavoissa on omat hyvät ja huonot puolensa. Kumpikaan opetusmetodi ei noussut toista paremmaksi. Todettiin että ehkä jonkinlainen sekoitus näitä kahta opetustapaa olisi paras vaihtoehto. Kumpikin voisi ottaa toisesta hieman vaikutteita päästäkseen parhaisiin mahdollisiin tuloksiin opiskelijoiden tiedonhankintataitojen kehittämisessä. (Tevaniemi ym. 2009, 24-25.)

Tutkimuksen opetusmenetelmät ovat mielestäni oivallinen esimerkki siitä suuntauksesta, johon nykypäivänä opetuksen suhteen ollaan menossa. Ajatus opettajakeskeisestä opetuksesta ollaan vähitellen hylkäämässä, ja sen sijaan ollaan suuntautumassa opiskelijakeskeiseen opetustapaan. Tiedonhankintataitojen opetusta annetaan edelleen vielä paljon erillisenä kurssina, eikä muihin aineisiin integroituna opetuksena. Silloin mielestäni tiedonhankinnan kurssille käytettävä opetusme-

todi on hyvin oleellinen asia, mahdollisimman tehokkaan opetuksen varmistamiseksi.

4.3 Turun yliopiston kirjaston tutkimus yliopiston opiskelijoiden informaatiolukutaidosta

Artikkelissa ”Informaatiolukutaito ei kohene ilman opetusta” esiteltävä tutkimus paneutui Turun yliopiston kirjaston Turun yliopiston oppilaille antamaan tiedonhankinnan opetukseen. Turun yliopiston kirjasto selvitti, mitä opiskelijat itse ajattelivat omista tiedonhankintataidoistaan ja saamastaan opetuksesta. Tutkimus myös selvitti kuinka paljon opetusta annetaan ja miten se jakautuu yliopiston eri laitosten kesken. Lukuvuoden 2007- 2008 aikana suoritettiin aiheesta kaksi erillistä kyselyä. (Taylerson 2009, 21.)

Tämä tutkimus vastasi tutkimusaiheeltaan hyvin paljon omaa tutkimustani. Tutkimus selvitti opiskelijoiden omia ajatuksia tiedonhankintataidoistaan sekä millaista opetusta on saatu ja milloin. Oman tutkimukseni tavoitteet olivat pohjimmiltaan samanlaiset. Tutkimuksen tutkittavat kohteet olivat kuitenkin hieman erilaiset, sillä tässä Turun yliopiston kirjaston tutkimuksessa kohteena olivat yliopiston opiskelijat ja omassani lukio opiskelijat.

Turun yliopiston kirjaston tutkimuksessa selvisi, että ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat luottivat omiin tiedonhankintakykyihinsä. Tiedonhankinta keskittyi pitkälti Googlen ympärille. Nelli ja Turun yliopiston elektroniset aineistot olivat jääneet melko etäisiksi ja tuntemattomiksi. (Taylerson 2009, 22.)

Toisen ja kolmannen vuosikurssin opiskelijoiden arviot omista kyvyistä olivat selkeästi heikompia kuin ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoiden. Opiskelijat arvioivat kykyjensä keskinkertaisiksi tai huonoiksi. Opetus lisäsi esimerkiksi oppilaiden tietoisuutta oppiaineidensa keskeisistä tietokannoista. (Taylerson 2009, 22.)

Neljännän, viidennen ja kuudennen vuosikurssin opiskelijat hallitsivat yliopiston kirjaston Volter-tietokannan käytön, mutta aiempien vuosikurssilaisten tavoin e-kirjojen, Nelli- portaalin ja omien aineistojen käyttö ja tuntemus oli vähäistä. (Taylerson 2009, 22.)

Eräs tutkimuksessa selvinneistä ongelmista oli tiedonhankintataitojen opetuksen myöhäinen ajankohta. Jälleen kerran esille nousi opetuksen eteneminen opinto-ohjelman mukaisesti ja sen integroiminen oppiaineisiin. Nuorten omat arvioinnit tiedonhankintataidoistaan olivat myös samansuuntaisia kuin aiemmissa samankaltaisissa tutkimuksissa. Nuoret ovat tottuneet tietokoneisiin ja verkkoympäristöön ja näin ollen helposti yliarvostavat omia taitojaan. (Taylerson 2009, 23-25.)

4.4 Carita Kiilin tutkimus lukiolaisten tiedonhakutavoista

Carita Kiilin artikkelissa ”Internet lukiolaisten tiedonlähteenä tapausesimerkkejä hyvin ja heikosti onnistuneista tiedonhakijoista” hän tutki lukiossa opiskelevien oppilaiden tiedonhankintaa äidinkielen aineistokirjoitelman yhteydessä. Tutkimuksen kohteina olivat eri tavoin tiedonhankinnassa menestyneet oppilaat, kuinka he käyttivät internetiä lähteenään ja millaisia ongelmia he kohtasivat. (Kiili 2008, 227.)

Tutkimuksella on jonkin verran yhtymäkohtia tutkimukseni kanssa. Molemmat tutkimukset kohdistuvat lukiolaisiin ja tarkoituksena on ollut selvittää, kuinka internetiä käytetään lähteenä ja millaisia ongelmia sitä käytettäessä kohdataan. Internet lähteenä on nykypäivän nuorille jo tärkeämpi kuin perinteiset kirjastot. Informaation saatavuus internetistä on helppoa ja nopeaa, mutta kuinka tehokkaasti ja vastuuntuntoisesti internetin lähteitä käytetään, on tärkeä huomion aihe. PISA- tutkimuksen yhteydessä kysyttiin suomalaisilta 15-vuotiailta nuorilta internetin hyödyistä ja haitoista. Tärkeimpänä etuna pidettiin informaation helppoa saatavuutta, mutta vain 9% piti internetin sisältämää epäluotettavaa tietoa ongelmana. (Kiili 2008, 228.)

Tutkimus toteutettiin vuonna 2006 osana lukiolaisten äidinkielen prosessikirjoittamisen kurssia. Tutkimuksessa mukana oli 25 ensimmäisen luokan opiskelijaa. (Kiili 2008, 233-234.) Opiskelijoilla teetettiin lyhyt kysely ennen tutkimusta, jossa kysyttiin muun muassa heidän omia arvioitaan tiedonhakutaidoistaan. Itse tutkimus toteutettiin jokaisen kanssa yksitellen niin, että opiskelija etsi tietoa ja pyrki samalla kertomaan ääneen, mitä hän ajatteli etsiessään ja lukiessaan tietoa internetistä. (Kiili 2008, 234-235.)

Tuloksissa jaoteltiin tutkittavat henkilöt heikosti tiedonhakutehtävässä onnistuneisiin ja hyvin tehtävässä onnistuneisiin. Alkukyselyssä selvitettiin internetissä vietettyä aikaa viikoittain, ja selvisi että sekä hyvin että heikosti tehtävässä onnistuneet oppilaat viettivät runsaasti aikaa internetissä. Heikosti tehtävässä pärjänneet oppilaat suorittivat enemmän hakuja kuin hyvin pärjänneet. Ongelmia he kohtasivat hakulausekkeiden muotoilussa. Keskeinen käsitteistö puuttui hakulausekkeista ja käytettiin liian rajaavia käsitteitä. Heikosti menestyneet myös kävivät hyvin menestyneitä enemmän epärelevanteilla sivuilla eivätkä myöskään kiinnittäneet huomiota sivun julkaisijaan tai tiedon tuottajaan. (Kiili 2008, 236-246)

Hyvin tiedonhakutehtävässä onnistuneet taas käyttivät monipuolisempia hakulausekkeitä. He myös kiinnittivät huomiota sivun julkaisijaan ja tiedon tuottajaan. He arvioivat ennakkoon sivun julkaisijaa ja näin ollen tekivät vähemmän vierailuja epärelevanteilla sivustoilla. Hyvin tehtävässä menestyneet kirjoittivat muistiin URL-osoitteen tai pitivät useita selainikkunoita auki, näin he varmistivat hyödyllistä tietoa sisältävän sivuston uudelleen löytymisen. Heikosti tehtävässä onnistuneet käyttivät myös enemmän aikaa hakutulosten lukemiseen ja selailuun verrattuna hyvin tehtävässä menestyneisiin. Opiskelijoista kaikki yhtä lukuun ottamatta arvioivat omaavansa ”melko hyvät” tiedonhakutaidot. (Kiili 2008, 236-246.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Tutkimuksen tavoite

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää Alajärven lukion oppilaiden tiedonhankintataitoja. Tutkimuksessani pyrin kartoittamaan oppilaiden saamaa opetusta tiedonhankinnan ja kirjaston käytön osalta. Uuteen opetussuunnitelmaan on myös asetettu tavoitteet siitä, millaista opetusta lukion oppilaiden pitäisi informaatiolukutaidon ja tiedonhankintataitojen osalta saada ja millaisella tasolla taitojen pitäisi olla saadun opetuksen jälkeen. Opetussuunnitelman tavoitteiden toteutuminen olikin yksi tarkasteluni kohteista. Tavoitteena oli saada yleiskäsitys siitä, mitä oppilaat itse ajattelevat omista tiedonhankintataidoistaan sekä mikä on niiden todellinen taso. Halusin selvittää myös mistä oppilaat todella hakevat tietoa, ja millaisia hakekeinoja he käyttävät niin opiskeluiden kuin vapaa- ajankin osalta.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmän valintaan vaikuttaa mm. tutkimusongelma, kohderyhmä, tavoite ja aikataulu (Heikkilä 2005, 18-19). Oman tutkimukseni menetelmän valinta muotoutui lähes itsestään tutkimusongelman ja tutkimuksen tavoitteen määrittelyn jälkeen. Alussa pohdintaa oli henkilökohtaisten haastattelujen tai kyselytutkimuksen välillä, mutta saadakseni laajemman kuvan tutkittavista kohteista päädyin valitsemaan kvantitatiivisen tutkimusotteen.

Kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä selvittää lukumääriin ja prosentiosuuksiin liittyviä ilmiöitä sekä eri asioiden välisiä riippuvuuksia, jotka esitetään numeerisen tiedon pohjalta. Tutkimusmenetelmän huonona puolena on se, että yleensä sillä pystyy vain raapaisemaan tutkittavan kohteen pintaa. Menetelmällä pystytään selvittämään olemassa oleva tilanne, mutta tilanteen syyt jäävät usein selvittämättä. (Heikkilä 2004, 18.)

Empiirinen tutkimus kohdistuu johonkin nykyiseen ilmiöön, jonka tutkittavaa joukkoa kutsutaan perusjoukoksi eli populaatioksi (Grönroos 2003, 4). Populaatio mi-

nun tutkimuksessani ovat Alajärven lukion oppilaat. Populaatio koostuu yksiköistä, joita kutsutaan yleisesti tilastoyksiköiksi, havaintoyksiköiksi tai populaatioyksiköiksi (Grönroos 2003, 4).

Lukion suhteellisen pienen koon vuoksi päädyin tekemään kokonaistutkimuksen. Kokonaistutkimus tutkii populaation jokaisen tilastoyksikön ominaisuudet. Tutkimuksesta tehtävät päätelmät kohdistuvat tällöin populaatioon kyseisellä mittaushetkellä. Menetelmän hyvänä puolena on se, että tutkimuksella saadaan tarkka kuva tarkasteltavista asioista. Huonoihin puoliin taas lukeutuu kato. Kato tarkoittaa tilastoyksikköjen katoa sitä, että kaikista tilastoyksiköistä ei saa jostain syystä saada tietoa. Tällöin havainto saattaa jäädä kokonaan tai osittain puutteelliseksi. Käytännössä ei silloin enää ole kyseessä kokonaistutkimus. (Grönroos 2003, 8.)

Toteutin tutkimuksen kahdessa eri vaiheessa. Kohderyhmän tarpeet huomioon ottaen päädyin valitsemaan toteutuksen internet-kyselynä (Heikkilä 2005, 18). Ensimmäisen vaiheen toteutus tapahtui siis verkkokyselynä, internet kyselyohjelma webropolilla. Kyselyyn vastattiin koulussa oppitunnin aikana. Kysely toteutettiin lokakuun lopussa 2011. Syksyllä toteutettu kysely varmisti vastaukset myös vielä paikalla olevilta abiturienteilta.

Lomakekyselyni lisäksi päätin teettää muutamalla oppilaalla myös tiedonhaku-tehtäviä, koska halusin syventää hieman tutkimukseni tuloksia. Kyselylomakkeeni sisälsi yhteensä 25 kysymystä valmiine vastausvaihtoehtoineen, niin kuin usein kvantitatiivisessa menetelmässä on tapana (Heikkilä 2004, 18). Osassa kysymyksistä oli kuitenkin myös avoin vastausvaihtoehto, mutta tämä osoittautui tuloksia tutkiessani melko turhaksi. Ainoastaan muutamassa kysymyksessä avoimeen kohtaan oli vastattu, ja silloinkin vastaukset olivat useimmiten asiattomia.

Kyselyni pyrki selvittämään oppilaiden tiedonhankintaan ja kirjaston käyttöön liittyvää opetusta ja siihen oliko opetusta saatu molemmissa aiheissa. Halusin tietää myös vastaajien mielipiteitä tiedonhankintataidoistaan sekä tiedonhankintatavoistaan. Kyselyllä pyrittiin tavoittamaan kaikki Alajärven lukion oppilaat, mutta jo etukäteen yhdessä lukion opinto-ohjaajan kanssa ennustelimme sen olevan mahdollista. Sain vastauksia kuitenkin kaiken kaikkiaan 136 oppilaalta. Kyselyyn vastasivat siis lähes kaikki oppilaat, muutamaa ryhmää lukuun ottamatta.

Ensimmäisen kyselyn aikana en ollut lukiolla paikan päällä. Paikan päälle meneminen oli ongelmallista, koska lukio sijaitsee sen verran kaukana ja oppilaat vastasivat kyselyyn eri aikaan, vaikkakin saman päivän aikana. Tutkimuksen onnistumisen kannalta olisi kuitenkin ollut parempi, jos olisin ollut paikalla. Näin ollen olisin voinut tarvittaessa tarkentaa vastusohjeita ja varmistaa, että kaikki ryhmät vastasivat kyselyyn.

Tutkimukseni toisen vaiheen toteutin otantatutkimuksena pienemmälle määrälle oppilaita. Tällä kertaa kyseessä oli tiedonhakutehtävien tekeminen. Tehtäviä oli yhteensä seitsemän, jotka piti ratkaista internetiä käyttäen. Tehtävien tekemisen jälkeen oppilaat vastasivat vielä tehtävien tekemistä koskevaan lyhyeen kyselyyn. Kyselyn tarkoitukseni oli kartoittaa oppilaiden mielipiteitä kyseisten tiedonhakutehtävien haastavuudesta ja siitä, miten he ratkaisivat tiedonhaussa kohtaamiaan ongelmatilanteita. Tehtävien suorittamiseen valittiin valinnaisen Historia 7- kurssin oppilaat. Ryhmä valittiin, koska se sopi aikataulujen ja koon osalta tarkoituksiini parhaiten. Oppilaita kurssilla oli jokaiselta vuosiluokalta ja heitä oli yhteensä 15. Kurssilla oppilaat tekivät paljon tiedonhankintaa sekä kirjoittivat tutkielmia, mikä tuki myös hyvin tehtävieni ratkaisemista.

Tutkimuslomakkeen kysymysten laadinnassa pyrin tekemään kysymyksistä mahdollisimman yksiselitteisiä ja kattavia. Tutkimuslomakkeen kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja suunniteltaessa on otettava huomioon käytettävät käsitteet, tutkimusongelma ja tutkimusasetelma. Niihin vaikuttavat myös se, kuinka tarkkoja vastauksia halutaan tai on edes mahdollista saada. Ennen kysymysten laadintaa pitää tutustua aiheen kirjallisuuteen ja olla selvillä tutkimuksensa tavoitteesta. Tällöin pystytään kysymään oikeita asioita, joilla on tutkimuksen kannalta merkitystä. (Heikkilä 2004, 47.)

Tutkimukseni tulosten analysoinnissa on käytetty SPSS- ohjelmaa. SPSS- ohjelmaan on syötetty kyselyn kaikki vastaukset, minkä perusteella on saatu erilaisia tilastollisia kuvioita, taulukoita ja jotain vastauksia on myös ristiintaulukoitu. Käytin kuvioiden luonnissa myös Microsoft Office Excel 2010 - tilasto-ohjelmaa. Kuvioissa näkyvät prosenttiluvut on pyöristetty ja jokaiseen kuvioon on merkitty (N)- merkintä joka tarkoittaa kysymykseen vastanneiden henkilöiden lukumäärää.

5.3 Tutkimuksen haasteet

Tutkimuksen aikana tuli kohdattua joitakin haasteitakin. Kyselyjen tekeminen vaati melkoista järjestelyä ja sopimista molemmilta osapuolilta. Alun perin tarkoitin myös kyselyni ensimmäisen vaiheen toteutettavaksi paperisena, mutta sen suorittamisen helpottamiseksi päädyimme yhdessä yhteishenkilöni lukion opinto-ohjaajan kanssa tekemään siitä nettiversiön. Jouduin siis hyvin pikaisella aikataululla muuttamaan kyselyni internetiin, mikä aiheutti lomakkeen toimivuudessa joitain ongelmia. Useamman osan käsittävän tutkimuksen aikataulujen sopiminen monen osapuolen kesken oli kaikkein haastavinta. Tarkoituksena oli saada kaikki kyselyn toteuttamispäivänä paikalla olevat lukion oppilaat vastaamaan kyselyyni, mutta muutama ryhmä jäi pois unohtelujen vuoksi.

Kysymyslomaketta laadittaessa pyrin tekemään kysymyksistä mahdollisimman yksiselitteisiä ja kysymään vain yhtä asiaa kerrallaan. Silti koin vastauksia lukiesani ettei tämä ollut sitten kuitenkaan aivan täydellisesti toteutunut. Monet olivat vastanneet väärin kysymykseen ja vastauksia tulkitessani koin osan niistä myös itse kovin moniselitteisiksi. Joihinkin kysymykseen olisi voinut myös lisätä vaihtoehdoksi ”en osaa sanoa”. Toisaalta jätin tämän vaihtoehdon tarkoituksella pois, sillä kyseiset vastausvaihtoehdot eivät olisi hyödyttäneet tutkimusta, ja kysymykseen oli kuitenkin mahdollista olla vastaamatta, jos ne tuntuivat liian haasteellisilta tai mahdollisesti turhilta.

Tein kyselyn alun perin paperiversioksi, mutta kun se sitten pitikin muuttaa internet-lomakkeeksi, saattoi kysymysten ohjeissa ja itse kysymyksissä tapahtua virheitä. Esimerkiksi ohjeitten kohdalla tapahtui sellainen muutos, että ne näkyivät melko pienellä, joten niiden huomaaminen varmasti vaikeutui internet-versiossa. Joitain vastauksia jouduin hylkäämään kun kysymyksestä oli valittu esimerkiksi kaksi vastausvaihtoehtoa yhden sijaan tai mahdollisesti avoimiin vastattu jotain asiatonta tai turhaa.

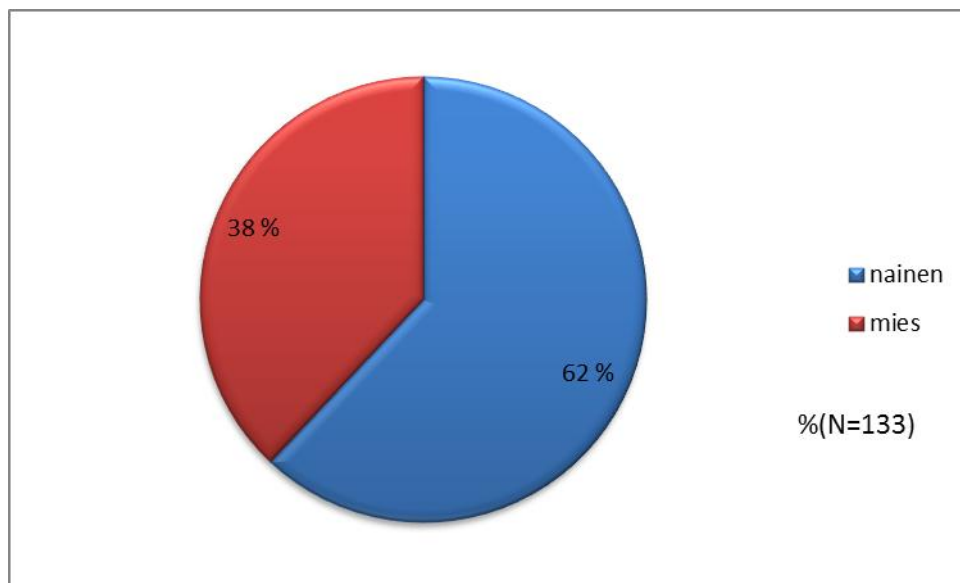
Käsitteiden käyttö aiheutti myös omat hankaluutensa työssäni. Yleisesti ottaen totesin peruskoulussa ja lukiossa puhuttavan tiedonhaun opetuksesta, kun taas ammattikorkeakouluissa puhutaan yleisesti tiedonhankinnan opetuksesta. Tämä jaottelu tuotti päänvaivaa, sillä näillä käsitteillä on selvä ero, joten oli vaikea päät-

tää, mitä käsitteitä käytän itse omassa työssäni. Päädyin kuitenkin nuorten tiedonhankinnan opetuksen kohdalla käyttämään käsitettä tiedonhaun opetus, koska se oli yleisesti käytössä esim. kirjastojen sivuilla.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

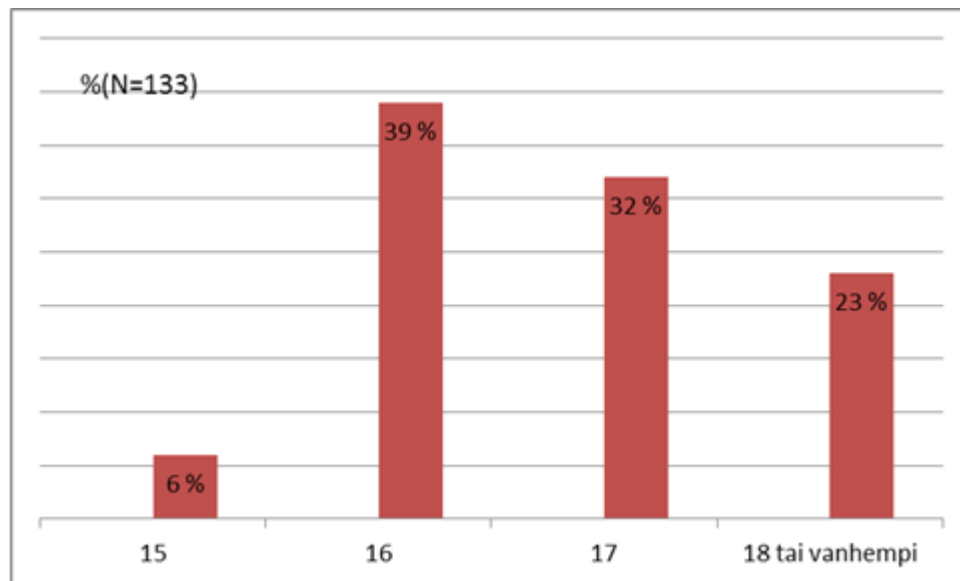
6.1 Vastaajien taustatiedot

Kyselyyn vastasi yhteensä 136 oppilasta, vastaajista 133 kertoi sukupuolensa ja kolme jätti kertomatta. Kuvio 1 näemme, että vastaajista miehiä oli 38% ja naisia yhteensä 62%.

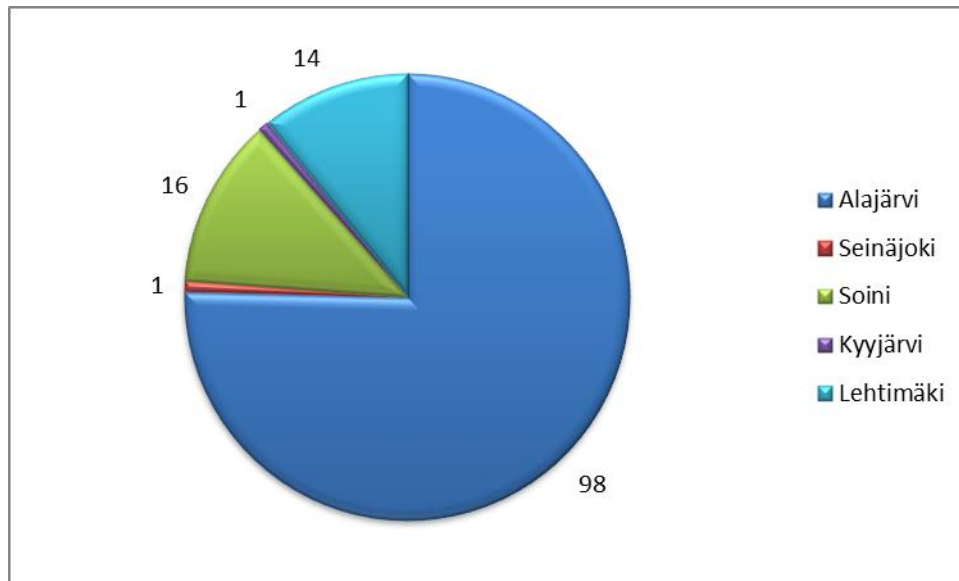
Kuvio 1. Vastaajien sukupuoli

Kuvio 2 havainnollistaa sen, että eniten vastaajissa oli 16-vuotiaita joita oli yhteensä 39 %. Vastaajista 6 % oli 15-vuotiaita ja 32 % 17-vuotiaita. Kysymykseen vastanneista oppilaista 23 % oli 18- vuotiaita tai vanhempia. Lukion edetessä yleensä jonkin verran opiskelijoita keskeyttää opiskelunsa, joten on hyvin odotettavaa, että vanhempia vastaajia on vähemmän kuin nuorempia.

Kuvio 2. Vastaajien ikäjakauma

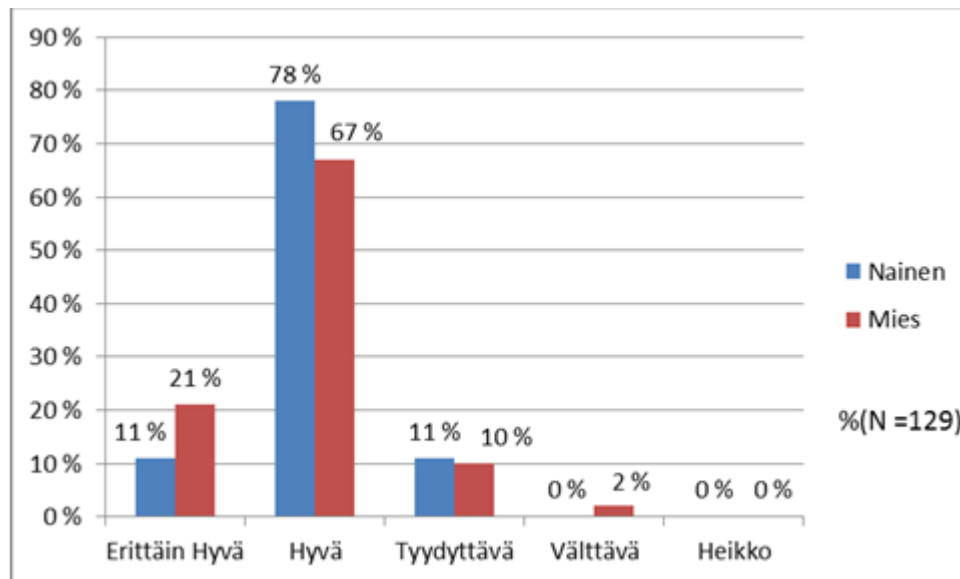
Kyselyyn vastanneista suurin osa, eli 98 oppilasta ilmoitti kotipaikkakunnakseen Alajärven. Kuvioista 3 selviää, että toiseksi eniten oppilaista oli Soinista, yhteensä 16 opiskelijaa. Kotipaikkakunnakseen Lehtimäen ilmoitti 14 opiskelijaa, vaikka Lehtimäki nykyään kuuluukin Alajärven kuntaan. Moni lehtimäkeläinen opiskelija kuitenkin pitää varmasti Lehtimäkeä vielä omana paikkakuntanaan eikä tahdo lukea sitä yhdeksi Alajärven kanssa. Kyyjärveltä ja Seinäjoelta oli molemmista vain yksi opiskelija.

Kuvio 3. Vastaajien paikkakunta

6.2 Vastaajien tiedonhankintataidot

Kysymyksellä neljä tutkittiin nuorten omia mielipiteitä heidän tiedonhankintataidoistaan. Kysymyksessä oli viisi vastausvaihtoehtoa, joista ensimmäinen oli ”erittäin hyvä” ja viimeisenä ”heikko”. Ristiintaulukoinninn avulla pystyi selvittämään, oliko naisten ja miesten vastauksissa eroa. Suurin osa opiskelijoista piti tiedonhankintaitojaan ”hyvänä” eli n.74 % vastaajista. Kysymykseen vastasi yhteensä 129 oppilasta. Vastaajista 49 oli miehiä ja 80 oli naisia. Kuviota 4 tutkimalla selviää, että naisten ja miesten vastauksissa ei ollut juurikaan eroa. Suurin osa molemmista sukupuolista määritteli tiedonhankintaitonsa tasolle ”hyvä”, naisista 78 % ja miehistä 67 %. Toiseksi eniten nuoret määrittelivät taitojaan vaihtoehdolla ”erittäin hyvä”. Tässä vastausvaihtoehdossa naisten ja miesten välinen ero korostui eniten.

Kuvio 4. Vastaajien tiedonhankintataidot

Kuviosta 4 pystyy näkemään miesten ja naisten eron, sillä miehistä 21 % määritteli taitonsa ”erittäin hyväksi” kun naisista vain 11 % valitsi tämän vastausvaihtoehdon. Tulos ei ole kovinkaan yllättävä kun miettii, että usein esimerkiksi hyvät tietokoneen käyttötaidot tai pelkkä netissä surffailu yhdistetään hyviin tiedonhankintataitoihin. Miehistä 10 % vastasi pitävänsä tiedonhankintaitojaan tyydyttävänä ja naisista puolestaan 11 % valitsi kyseisen vastausvaihtoehdon. Välttävänä tiedonhankintataitojaan piti vain yksi miespuolinen opiskelija. Kukaan opiskelijoista ei valinnut vastausvaihtoehtoa ”heikko”. Tiedonhankintataitoja pidettiin siis yleisesti sukupuoleen katsomatta keskitasoa parempana.

Taulukko 1 havainnollistaa kysymystä 5, jonka avulla tutkittiin opiskelijoiden mieltä siitä onko heillä puutteita omissa tiedonhankintataidoissa. Ristiintaulukoinnin avulla pystyi tutkimaan kokivatko naiset ja miehet puutteita eri asioissa vai onko sukupuolella mitään merkitystä tässä asiassa. Vastaajista naisia oli 71 ja miehiä vain 36. Naisista 40,8 % vastasi kokevansa hyödyllisten lähteiden löytämisen vaikeaksi. Tässä vastausvaihtoehdossa oli myös suurin ero miesten ja naisten vastauksien välillä, sillä miehistä vain 22,2 % koki siinä puutteita. Miehistä n.36 % koki taas eniten puutteita lähteiden luotettavuuden arvioinnissa.

Taulukko 1. Ristiintaulukointi vastaajien tiedonhankintataidoista.

Koetko puutteita tiedonhakutaidoissasi?	Mies	Nainen	Total
tietokoneen käytössä	1 2,8%	3 4,2%	4
hakulausekkeiden muotoilussa	10 27,8%	11 15,5%	21
hyödyllisten lähteiden löytämisessä	8 22,2%	29 40,8%	37
tietokantojen käytössä	11 30,6%	20 28,2%	31
lähteiden luotettavuuden arvioinnissa	13 36,1%	25 35,2%	38
Jokin muu mikä?	2 5,6%	0 ,0%	2
Total	36	71	107

Sekä naiset että miehet kokivat vähiten puutteita tietokoneen käytössä, yhteensä vain 4 opiskelijaa koki tässä osa-alueessa puutteita, heistä 3 oli naisia. Sekä naiset että miehet kokivat prosentuaalisesti melkein yhtä paljon puutteita lähteiden luotettavuuden arvioinnissa. Hakulausekkeiden muotoilussa miehet kokivat hieman naisia enemmän vaikeuksia noin 27,8 % miehistä ja 15,5 % naisista koki siinä puutteita. Tietokantojen käytössä hankaluuksia oli melko tasaisesti sekä miehillä että naisilla. Miehistä 30,6% ja naisista 28,2% vastasi kokevansa puutteita tietokantojen käyttötaidoissa.

Kysymyksellä 5 haluttiin selvittää, kokivatko nuoret puutteita omissa tiedonhankintataidoissaan. Kysymyksellä tavoiteltiin lähinnä tietokoneella tehtävää tiedonhankua. Kysymyksessä oli yhteensä 6 vaihtoehtoa, joista sai valita useamman itselleen sopivan vaihtoehdon. Vastaajia oli yhteensä 110 tässä kysymyksessä. Vastaajien määrä tippuu aivan ensimmäisiin kysymyksiin verrattuna jonkin verran. Moni saattoi kokea kysymyksen turhana, jos heidän mielestään omissa taidoissa ei ole puutteita.

Eniten puutteita koettiin lähteiden luotettavuuden arvioinnissa (38 %) ja toiseksi eniten hyödyllisten lähteiden löytämisessä (36 %). Internetin valtavan tarjonnan

vuoksi voi hyvin kuvitella, että oikeasti hyödyllisten lähteiden löytäminen on haasteellista. Internetin luonteen vuoksi myös lähteiden arviointi on haasteellista, sillä usein esim. tekijää ei mainita.

Tietokantojen käyttö tuotti vaikeuksia 28:lle % vastaajista ja melkein yhtä paljon (21 %) koki haasteita hakulausekkeiden muotoilussa. Tietokoneen käyttö oli ainakin nuorten omasta mielestä hallussa, sillä vain 5 % koki puutteita tietokoneen käytössä. Avoimeen vaihtoehtoon vastasi vain 3 oppilasta, ja vastaukseksi tuli jokaisesta että tiedonhakutaidoissa ei ollut heidän mielestä puutteita ollenkaan.

Lukiossa opiskelevien tiedonhauntaitojen tutkiminen jatkui kysymyksessä 6, jolla selvitettiin nuorten omia mielipiteitä siitä mitä parannettavaa heillä on omissa tiedonhakutaidoissaan. Kysymyksessä oli mahdollista taas valita useampi vastausvaihtoehto. Vastausvaihtoehdot olivat tässä kysymyksessä samat kuin edellisessä kysymyksessä. Tässäkin kysymyksessä olivat nuorten valinnat melko samanlaisia kuin kysymyksessä 5. Eniten parantamisen varaa (yhteensä 35 %) vastaajat arvioivat olevan hyödyllisten lähteiden löytämisessä. Seuraavaksi perässä tulivat lähteiden luotettavuuden arviointi 32 % vastauksista ja tietokantojen käyttö 30 % vastaajista. Vähiten jälleen kerran parantamisen varaa löydettiin tietokoneen käytössä vain 5 % vastaajista. Vastaajista vain 4 % ei kokenut mitään parantamisen varaa omissa tiedonhakutaidoissaan.

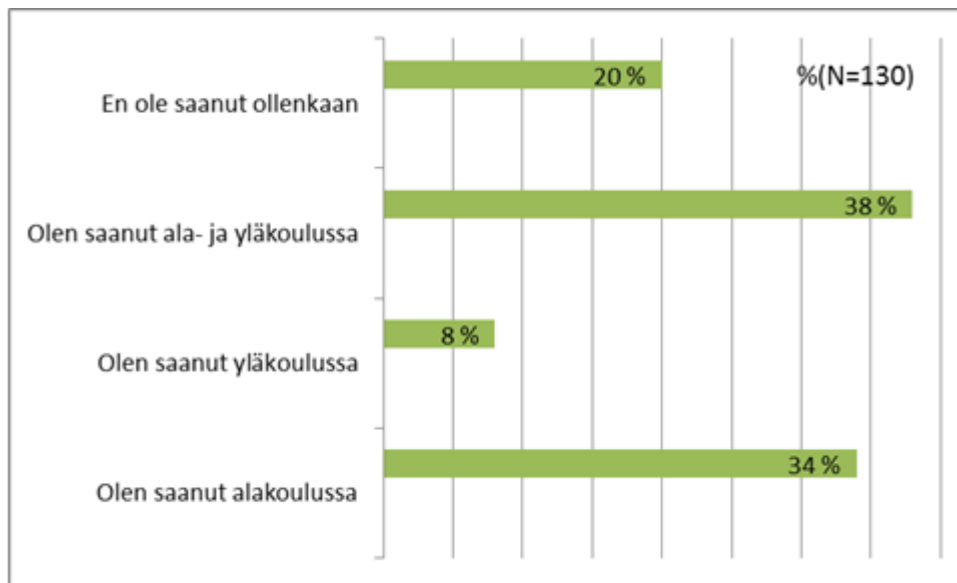
Kuvio 5. Mitä parannettavaa sinulla on tiedonhakutaidoissasi?

Yksittäisen vastaajan vastauksia tutkiessa näkyi, että suurin osa 6 kysymyksen vastauksista oli samoja kuin kysymyksessä 5, mutta kysymyksessä 6 löytyi myös vaihtelua verrattuna kysymyksen 5 vastauksiin. Tulokset ovat silti melko samantlaisia.

Kuvio 5 osoittaa sen, että nuoret kokivat tiedonhakutaitonsa melko hyväksi. Tietokoneen käytössä ei juurikaan koettu ongelmia. Erilaisia ongelmia kuitenkin kohdatiin tietoa etsittäessä. Tiedonhankintataitoja pidetään helposti liian itsestään selvinä. Se että tietokoneen ja netin käyttö luonnistuu, ei tarkoita automaattisesti sitä että nuoret osaisivat etsiä ja hyödyntää tietoa tehokkaasti. Nuoret kokivat eniten hankaluuksia hyödyllisten lähteiden löytämisessä, tietokantojen käytössä ja lähteiden luotettavuuden arvioinnissa. Sukupuolten välillä ei eroa ollut minkään asian kohdalla merkittävästi. Nuoret suhtautuivat omiin tiedonhankintaitoihinsa melko samankaltaisesti ikään tai sukupuoleen katsomatta.

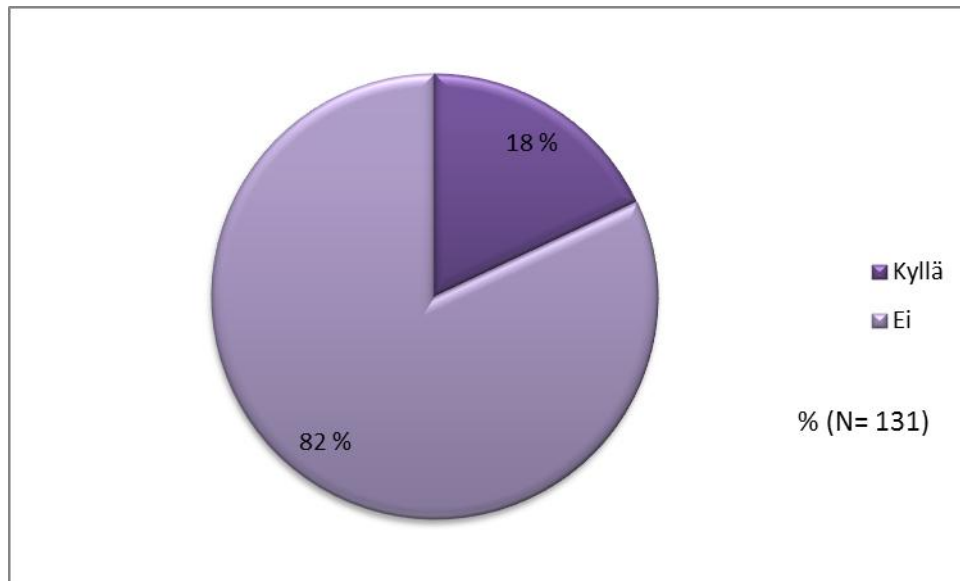
6.3 Kirjastonkäytön opetus

Kirjastonkäytön opetuksen taustoja tutkittiin kysymyksellä 7. Kysymyksessä kysyttiin, oliko kirjastonkäytön opetusta saatu peruskoulun aikana joko alakoulussa, yläkoulussa, molemmissa tai ei ollenkaan. Tulokset vaikuttivat melko positiivisilta, sillä suurin osa vastaajista eli 38 % kertoi saaneensa opetusta sekä ala- ja yläkoulussa. Vastaajista 34 % ilmoitti saaneensa opetusta vain alakoulussa ja 8 % vastaajista oli saanut opetusta vain yläkoulussa. Loput 20 % ei ollut omien muistikuvien ja kokemusten mukaan saaneet sitä ollenkaan. Tulokset ovat ehkä hieman ristiriitaisia, sillä suurin osa vastaajista oli kotoisin samalta paikkakunnalta. Vaihtelevuus voi selittyä sillä, että Alajärvellä niin kuin muissakin kunnissa on useampi alakoulu, jossa on opiskeltu, joten on mahdollista että joissain koulussa ei opetusta ole annettu. Yläkouluja kaikissa kunnissa on vain yksi, joten on mahdollista, että jossain kunnassa ei kirjastonkäytön opetusta ole annettu enää yläkoulussa.

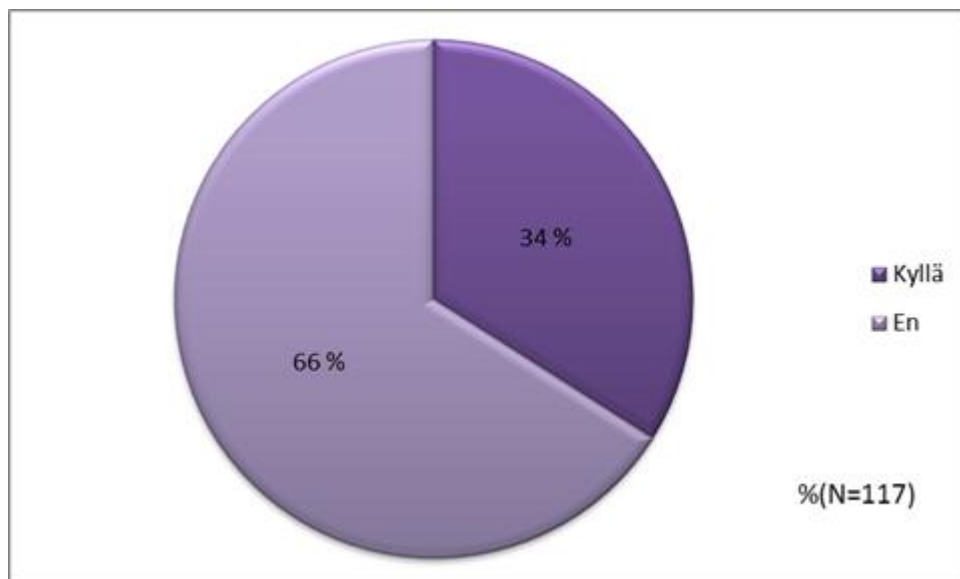
Kuvio 6. Oletko saanut kirjastonkäytön opetusta peruskoulussa?

Kirjastonkäytön opetusta lukion aikana tutkittiin kysymyksessä 8. Tulos oli mielenkiintoinen, sillä kuvio 8 havainnollistaa, että 82 % opiskelijoista vastasi, ettei ole saanut kirjastonkäytön opetusta lukion aikana. Vastaajia kysymyksessä oli yhteensä 131, eli melkein kaikki olivat vastanneet tähän kysymykseen. Kirjastonkäytön opetusta lukion aikana oli saanut vain 18 % vastaajista. Vastaukset ovat nuorten omia kokemuksia ja mielipiteitä aiheesta.

Kuvio 7. Oletko saanut kirjastonkäytön opetusta lukiossa?

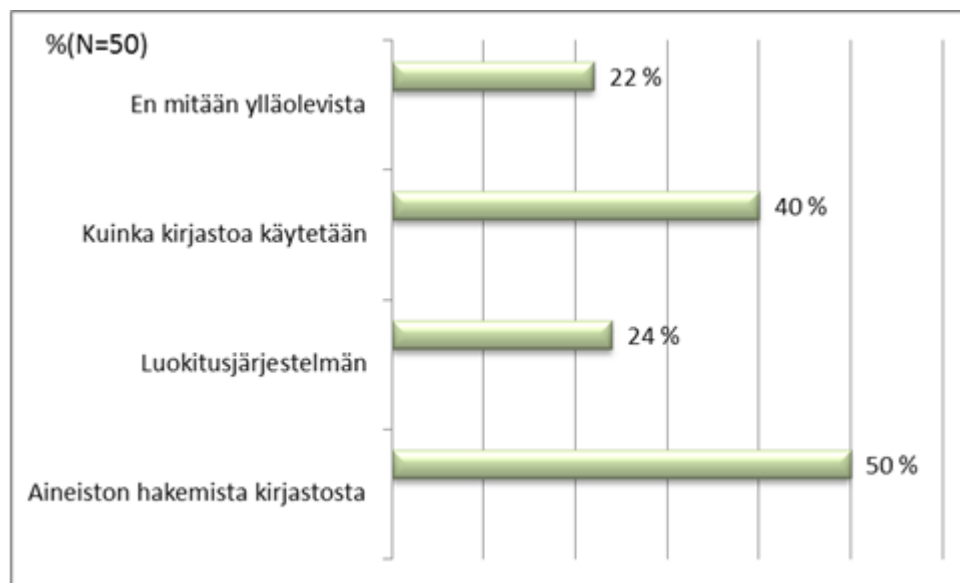
Kysymys 9 liittyi myös vielä kirjastonkäytön opetukseen. Kysymyksellä pyrittiin selvittämään, kokivatko lukion opiskelijoista ne, jotka kirjastonkäytön opetusta olivat saaneet, sen hyödylliseksi.

Kuvio 8. Koitko kirjastonkäytön opetuksen hyödylliseksi?

Kysymykseen saivat siis vastata kaikki ne opiskelijat, jotka olivat koulussa opetusta saaneet, riippumatta siitä milloin opetusta oli saatu. Kuviosta 8 näemme, että

suurin osa vastaajista 66 % vastasi, ettei kokenut saamaansa opetusta hyödylliseksi. Selkeästi vain alle puolet vastaajista, 34 % koki opetuksen hyödylliseksi. Tulos ei ole kovinkaan positiivinen, mutta toisaalta hyvin ymmärrettävä. Aiempien kysymysten vastausten perusteella voi päätellä, että nuoret kokevat kirjaston käytön ja tiedonhankinnan helppona asiana, joten mahdollinen opetus ei välttämättä tarjonnut heidän mielestään mitään uutta.

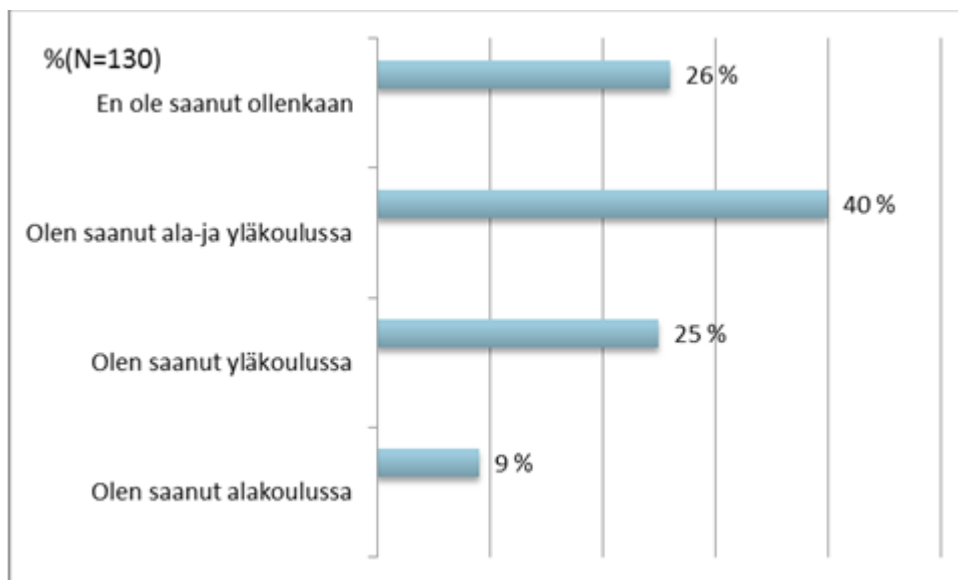

Kuvio 9. Mitä uutta opit kirjastonkäytön opetuksesta?

Kirjastonkäytön opetuksen hyötyjä selvitettiin kysymyksessä 10. Tällä kysymyksellä selvitettiin, mitä uutta kirjastonkäytön opetuksesta oli opittu. Vastaajia oli vain 50 kokonaisuudessaan, mikä oli odotettava, koska suurin osa opiskelijoista oli kokenut, että he eivät olleet oppineet kirjastonkäytön opetuksesta mitään uutta. Suurin osa opiskelijoista koki oppineensa kirjastonkäytön opetuksesta aineiston hakemista kirjastosta, sillä jopa 50 % vastaajista oli valinnut tämän vaihtoehdon. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto. Kuvio 9 osoittaa, että luokitusjärjestelmän oli oppinut 24 % vastaajista ja 40 % vastaajista oli oppinut, kuinka kirjastoa käytetään. Vastaajista 22 % vastasi, ettei ollut oppinut mitään kyseisistä vaihtoehdoista, mutta mahdollisesti jotain muuta kuitenkin.

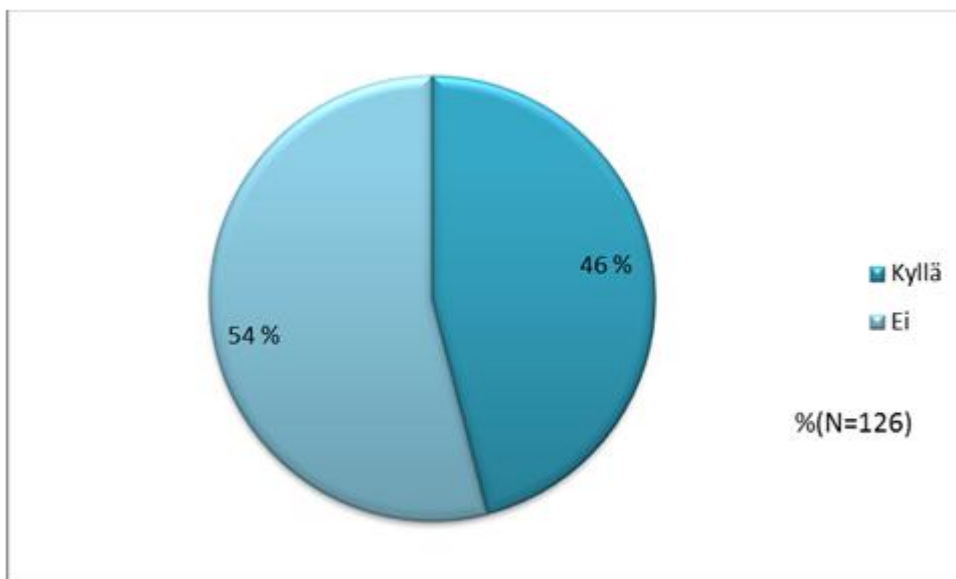
6.4 Tiedonhaun opetus

Seuraavana tutkimuskohteena lomakkeessa oli tiedonhaun opetus ja sen taustat. Kysymyksellä haluttiin selvittää oliko opetusta saatu peruskoulun aikana. Tässäkin tapauksessa suurin osa vastaajista (40 %) oli saanut opetusta sekä ala- ja yläkoulussa. Hieman ehkä yllätyksenä kuvio 10 kertoo, että jopa 26 % ei ollut saanut opetusta ollenkaan. Yläkoulussa opetusta oli saanut 25 % vastaajista. Toisin kuin kirjastonkäytön opetusta, tiedonhaun opetusta oli alakoulussa saanut vain 9 % vastaajista. Tiedonhaun opetus on jonkin verran uudempi asia koulumaailmassa kuin kirjastonkäytön opetus.

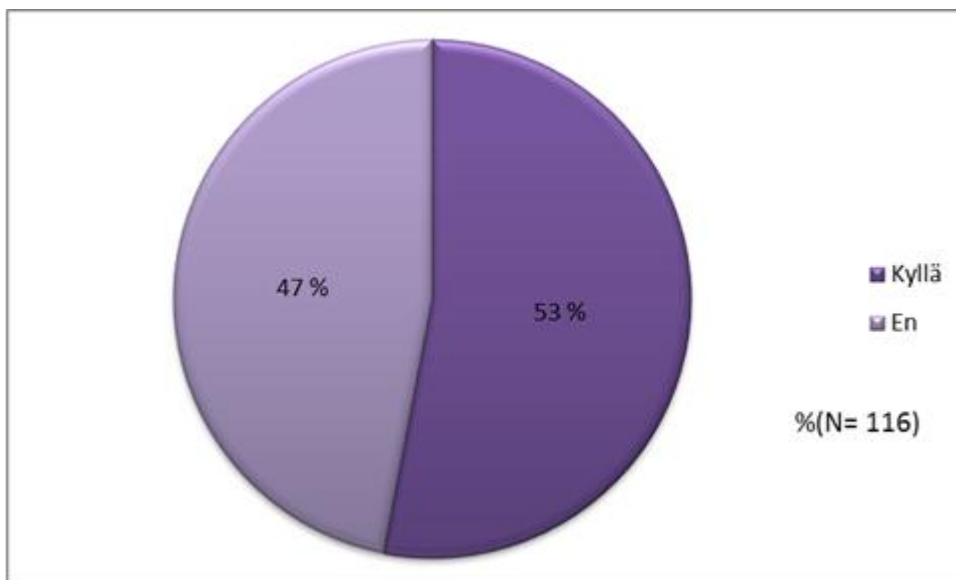
Kuvio 10. Oletko saanut tiedonhaun opetusta peruskoulussa?

Tiedonhaun opetuksen saantia lukiossa selvitettiin kysymyksellä 12. Kuvio 11 näemme jakauman joka on melko tasainen. Vastaajista 54 % ei ollut saanut tiedonhaun opetusta lukion aikana, kun taas 46 % kertoi saaneensa opetusta lukiossa. Tulos on melko tasainen molempien vaihtoehtojen välillä.

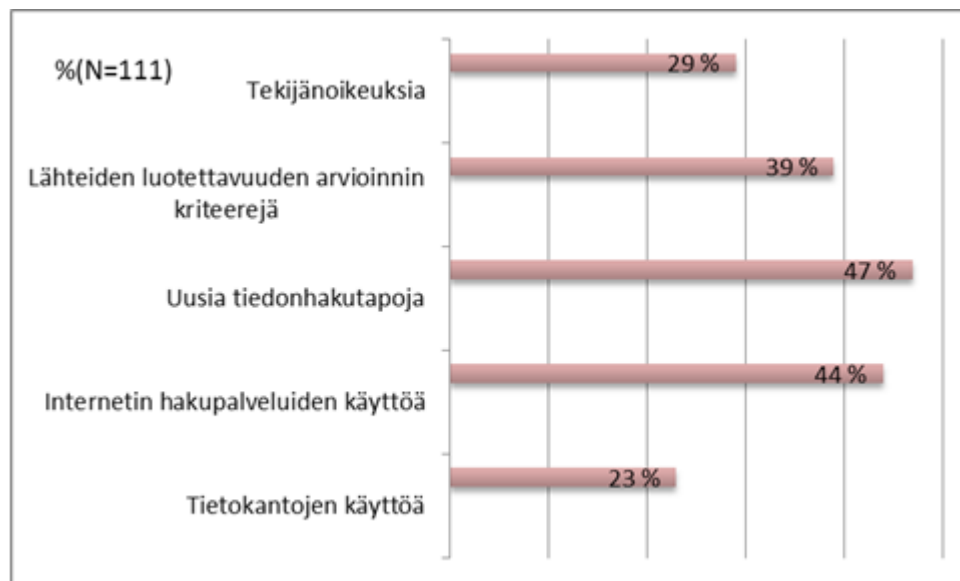

Kuvio 11. Oletko saanut tiedonhaun opetusta lukiossa?

Kysymyksellä 13 selvitettiin tiedonhaun opetuksen hyödyllisyyttä lukiolaisten mielestä. Opiskelijoista suurin osa, 53 % koki opetuksen hyödyllisenä (kuviokuva 12). Vastauksia oli yhteensä 116 oppilasta.

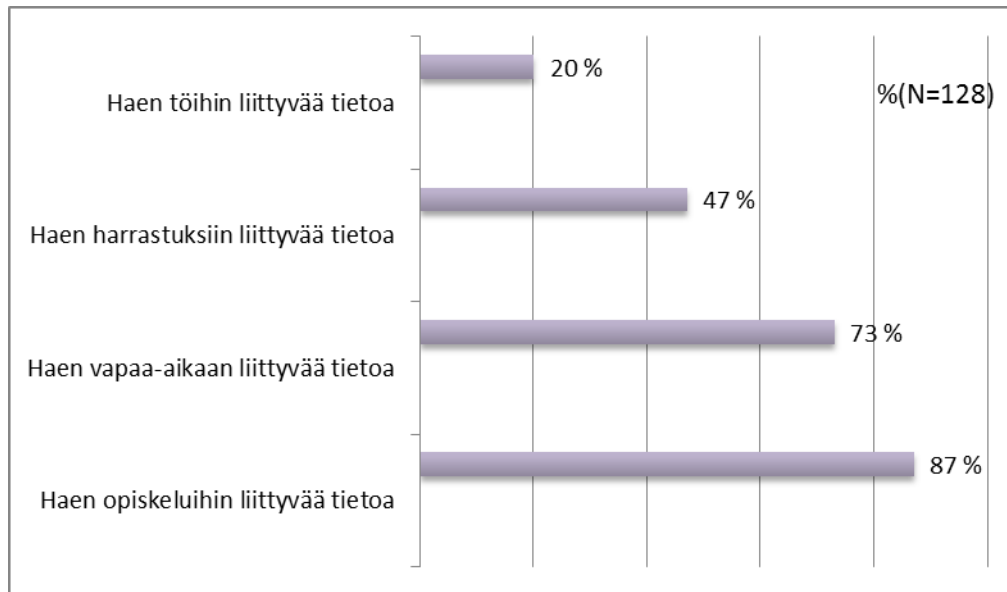
Kuvio 12. Koitko tiedonhaun opetuksen hyödylliseksi?

Kuvio 13. Mitä uutta opit tiedonhaun opetuksesta?

Kysymyksessä 14 selvitettiin, mitä uutta lukion opiskelijat kokivat oppineensa tiedonhaun opetuksesta. Vastausvaihtoehtoja oli yhteensä viisi ja niistä sai valita useamman vaihtoehdon. Kuvio 13 havainnollistaa, kuinka opiskelijoista 47 % koki oppineensa uusia tiedonhakatapoja ja melkein yhtä paljon 44 %, oli oppinut myös internetin hakupalveluiden käyttöä. Lähteiden luotettavuuden arvioinnin kriteerejä oli oppinut 39 % opiskelijoista ja 29 % oli oppinut tekijänoikeuksia. Vähiten 23 % opiskelijoista oli opittu uutena asiana tietokantojen käyttöä. Näyttäisi siis siltä, että tietokannat olivat jo ennestään tuttuja opiskelijoille, mutta internetin hakumahdollisuudet olivat laajentuneet opetuksen myötä. Opetuksen myötä oli opittu enemmänkin uusia asioita tiedonhausta. Tulokset olivat jälleen kerran positiivisemmat tiedonhaun opetuksen kannalta kuin kirjastonkäytön opetuksesta saadut.

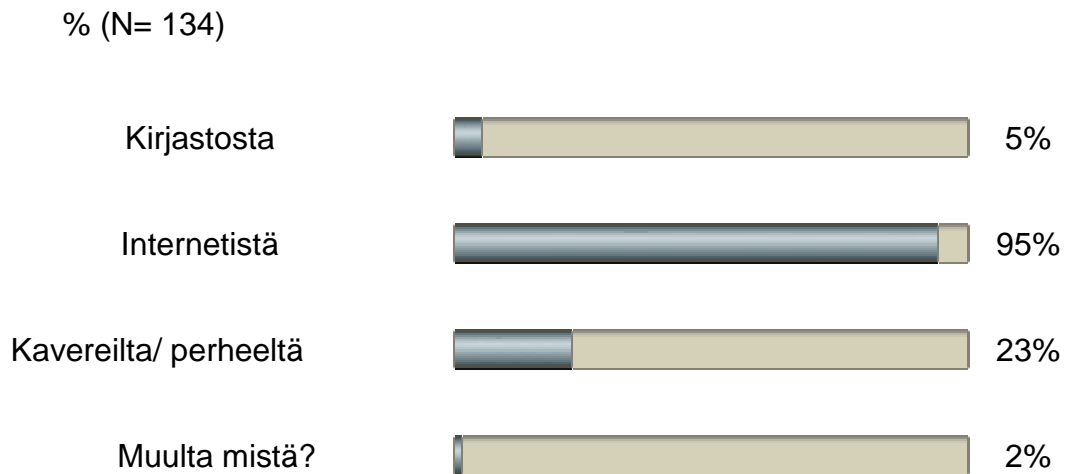
6.5 Tiedonhankintatavat

Kuvio 14. Mihin tarkoituksiin haet tietoa?

Seuraavaksi kysymyksellä 15 selvitettiin mitä varten lukion opiskelijat hakivat tietoa. Vastausvaihtoehdoilla pyrittiin kattamaan kaikki elämän osa-alueet yleisellä tasolla, myös tässä kysymyksessä oli mahdollisuutena valita useampi vaihtoehto. Kuvio 14 osoittaa, kuinka vastaajista 87 % haki tietoa opiskeluitaan varten.

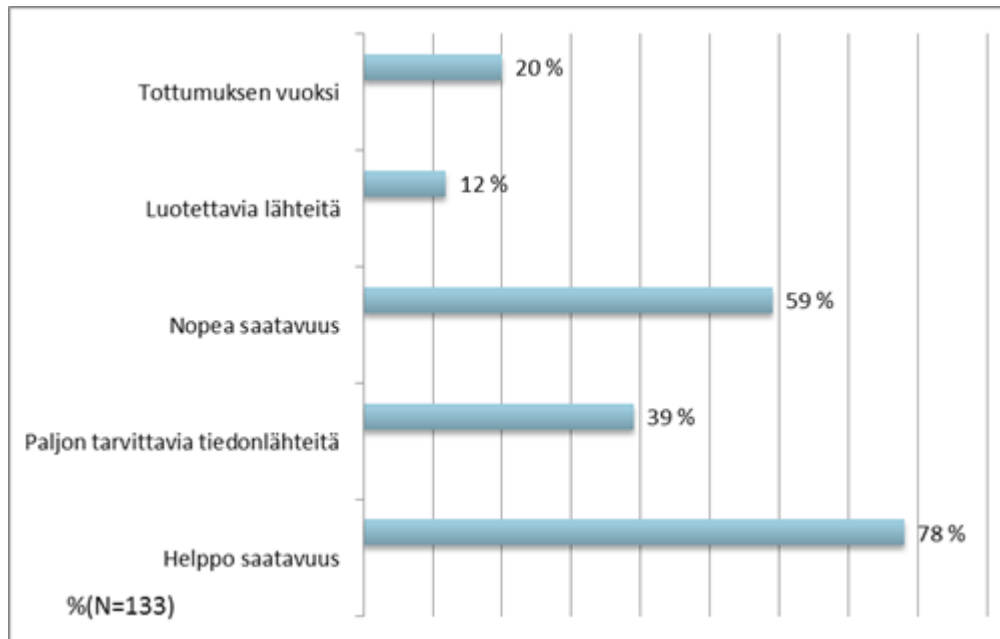
Vapaa- aikaa varten tietoa etsi 73 % opiskelijoista ja harrastuksiin liittyvää tietoa haki 47 % nuorista. Vähiten tietoa haettiin töitä varten. Vastausjakauma on melko odotusten mukainen. Tietoa tarvitaan usein juurikin opiskeluita varten, lukioikäiset ovat kuitenkin vielä sen verran nuoria, että monikaan heistä ei ole töissä opiskeluitensa rinnalla.

Kuvio 15. Mistä yleensä etsit ensimmäisenä tietoa?

Kysymyksellä 16 selvitettiin mistä lukion oppilaat yleensä etsivät ensimmäisenä tietoa, riippumatta siitä mihin tarkoitukseen tietoa haettiin. Tulokset olivat melko yksimieliset, sillä 95 % opiskelijoista haki yleensä ensimmäisenä tietoa internetistä. Kaikki muut vaihtoehdot jäivät melkoisesti jälkeen.

Kysymyksessä oli tarkoitus valita vain yksi vaihtoehto, mutta ilmeisesti tämä ei ollut tullut selkeästi esille ohjeistuksessa, sillä suurin osa vastaajista oli valinnut useamman vaihtoehdon. Kaikesta huolimatta tulos on selkeä. Kavereilta tai perheenjäseniltä tietoa kysyi 23 % opiskelijoista, kirjastosta vain 5 % ja muualta kuin esitetyistä vaihtoehdoista tietoa etsi 2 %. Kysyttäessä mistä muualta tietoa etsittiin, ainoa vastaus oli Wikipedia. Wikipediasta on tullut siis jo aivan omanlaisensa käsite kyseiselle vastaajalle.

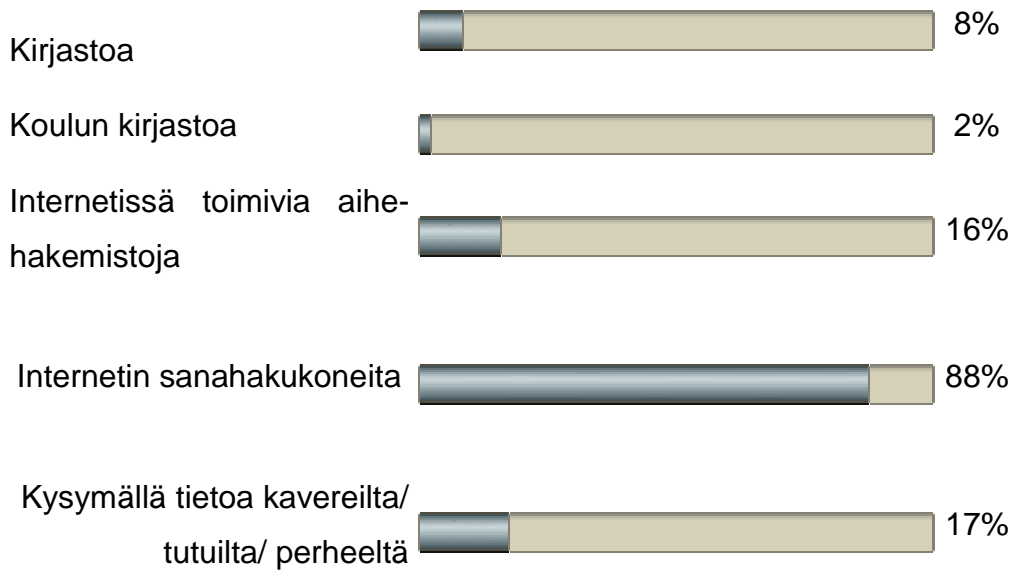

Kuvio 16. Miksi käännyt kyseisen kanavan puoleen?

Edellisen kysymyksen jatkoksi kysymyksessä 17 tutkittiin, minkä vuoksi valitun kanavan puoleen käännetään. Tarkoituksena oli löytää syitä eri kanavien käytön valinnalle. Vastausvaihtoehtojen oli tarkoitus kattaa mahdollisimman laajasti valintojen syyt. Kuvio 16 näyttää kuinka helppo saatavuus (78 %) ajoi useimmat vastaajat valitsemaalleen kanavalle. Ihmisen perusluonnetta mieltien on vastaus melko looginen. Harvoin mitään valitaan sen takia, että se olisi vaikeaa.

Toiseksi eniten valintaan vaikutti nopea saatavuus, vastaajista 59:n % mielestä nopeus oli tärkein tekijä ja seuraavaksi, että kyseinen kanava tarjosi paljon tarvittavia lähteitä (39 %). Vähiten kanavan valintaan vaikutti se, että sieltä löytyi luotettavia lähteitä; vain 12:n % mielestä sillä oli merkitystä. Tottumuksen vuoksi tietyn kanavan puoleen kääntyi 20 % vastaajista. Helppous ja nopeus olivat siis valttia, kun kanavaa valittiin. Internet putoaa tähän kategoriaan helpon ja nopean saatavuutensa takia sekä sisältämällä paljon lähteitä. Se, sisältääkö netti paljon lähteitä juuri sen hetkistä tiedontarvetta varten, riippuu tietenkin tiedontarpeesta. Koska lähteiden luotettavuus ei ollut kriteereistä tärkein, on internetin suosio taattu.

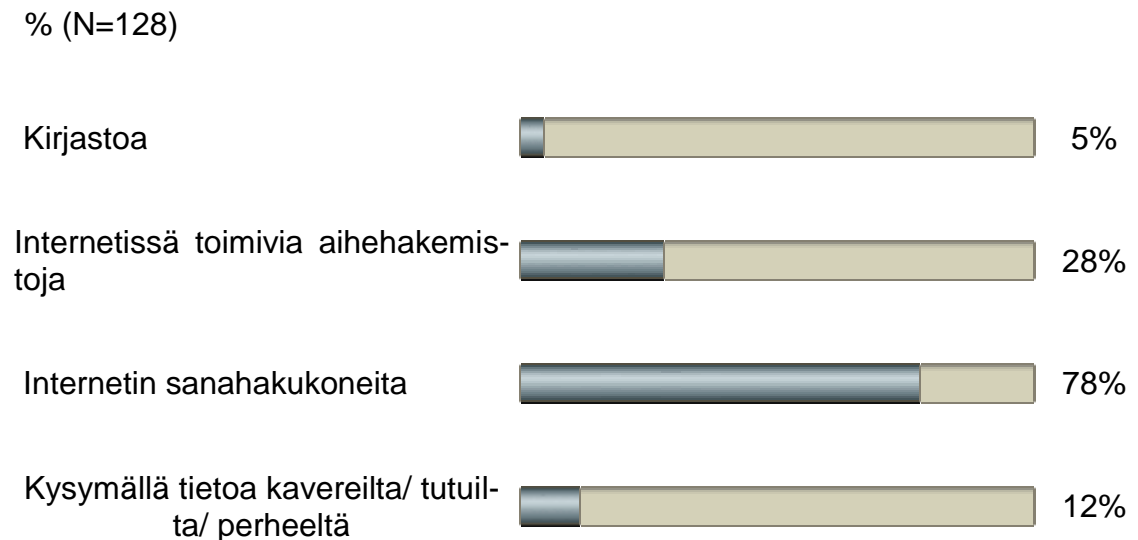
% (N= 132)

Kuvio 17. Mitä tiedonhankinnan kanavaa käytät eniten opiskelutarpeisiisi?

Tiedonhankinnan kanavien käytön tutkinta jatkui kysymyksessä 18. Kysymyksellä 18 selvitettiin, mitä kanavaa opiskelijat käyttivät eniten opiskelutarpeisiinsa. Kysymyksen avulla oli mahdollista saada laajemmin tietoa nuorten käyttämistä kanavista ja siitä, vaikuttaako niiden valintaan se mitä tarkoitusta varten tietoa haetaan.

Taulukko 17 selvittää, että eniten tietoa haettiin internetin sanahakukoneita käyttäen, sillä jopa 88 % vastasi hakevansa tarvitsemaansa tietoa niistä. Osa opiskelijoista oli valinnut useamman sopivan vaihtoehdon, mitä kanavia he käyttävät etsiessään tietoa. Sanahakukoneiden jälkeen mikään vaihtoehto ei saanut lähellekään yhtä paljon kannatusta. Kavereilta, perheeltä tai tutuilta tietoa kysyi 17 % opiskelijoista ja 16 % käytti internetissä toimivia aihehakemistoja. Kirjastoa ja koulun omaa kirjastoa käytti yhteensä vain alle 10 % vastaajista.

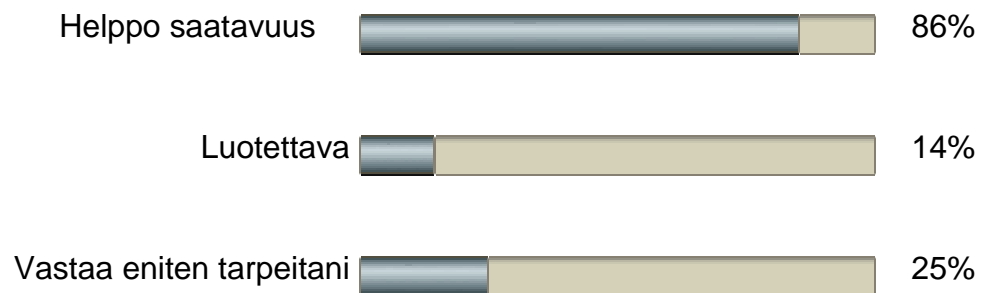

Kuvio 18. Mitä tiedonhankinnan kanavaa käytät eniten vapaa-ajallasi?

Vapaa-ajan osalta tiedonhankinnan kanavien käyttöä tutkittiin kysymyksessä 19. Jälleen kerran suurin osa vastaajista (78 %) kertoi käyttävänsä internetin sanahakukoneita. Opintoja varten etsittäessä tietoa ei juuri muita kanavia käytetty, mutta kuvioista 18 näkee, kuinka muutkin vaihtoehdot saivat hieman enemmän kannatusta. Opiskelijoista 28 % käytti sanahakukoneiden lisäksi myös internetin aihehakemistoja. Internetin lisäksi 12 % kysyi tietoa kavereilta, perheeltä tai tutuilta, ja 5% etsi sitä myös kirjastosta.

Kysymys 20 selvitti niitä vaikuttimia miksi jotain kanavaa käytettiin eniten. Kanavan helppo saatavuus vaikutti jälleen kerran voimakkaasti, kun jopa 86 % vastaajista valitsi kyseisen vastausvaihtoehdon. Kuvioista 19 näemme, kuinka kanavan luotettavuus vaikutti valintaan huomattavasti vähemmän, sillä vain 14:lle % vastaajista asialla oli merkitystä. Vastaajista 25 % kääntyi jonkin tietyn kanavan puoleen, koska se vastasi eniten vastaajan tarpeita. Helppous tuntuu olevan merkittävä tekijä tiedonhankintaa tehtäessä.

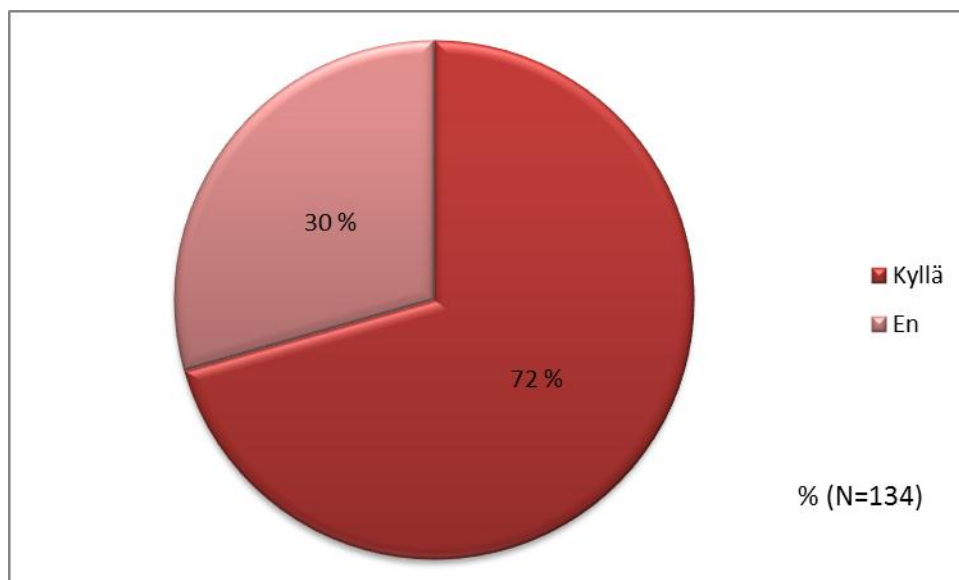
% (N=132)

Kuvio 19. Miksi käytät kyseistä tiedonhankinnan kanavaa eniten?

6.6 Lähteiden luotettavuuden arviointi

Lähteiden luotettavuuden arviointia tutkittiin kysymyksellä 21. Kysyttäessä lähteiden luotettavuuden arviointia 134 vastaajasta 72 % vastasi arvioivansa käyttämänsä lähteiden luotettavuutta (kuvio 20). Ainoastaan 30 % ei arvioinut lähteiden luotettavuutta.

Kuvio 20. Arvioitko käyttämäsi lähteen luotettavuutta?

Kysymykseen 22 vastasivat vain ne oppilaat jotka olivat vastanneet kysymyksessä 21 arvioivansa lähteiden luotettavuutta. Ne vastaajat jotka olivat vastanneet kysy-

mykseen 21, että he eivät arvioineet käyttämiensä lähteiden luotettavuutta, siirtyivät suoraan kysymykseen 23. Kysymykseen 22 vastasi näin ollen yhteensä 103 oppilasta, kuten näemme kuvioista 21.

% (N=103)

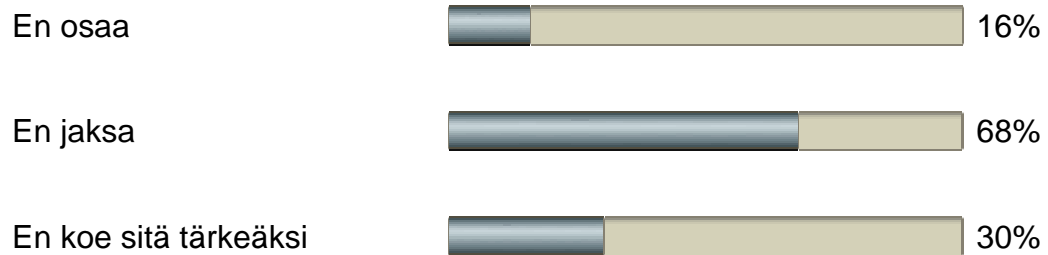

Kuvio 21. Mitä kriteerejä käytät lähteen luotettavuuden arvioinnissa?

Ne oppilaat 68 % jotka eivät arvioineet käyttämiensä lähteitä, vastasivat sen johtuvan siitä etteivät he jaksaneet arvioida lähteiden luotettavuutta. Kuvioista 23 näemme kuinka vastaukset ovat jakautuneet kolmen vastausvaihtoehdon kesken. Oppilaista 30 % ei kokenut lähteiden luotettavuuden arviointia tärkeäksi ja 16 % ei osannut arvioida lähteitä.

Nuoret kokevat tärkeäksi, että lähteitä saa nopeasti, helposti ja paljon. Tällöin on ennakoitavissa, ettei niitä silloin jakseta arvioida. Tiedonlähteiden arvioinnin tärkeyttä ei ymmärretä ja aiheesta saatu opetus myös vaikuttaa siihen, kuinka vaikeaa ja tuntematonta se saattaa olla. Kuitenkin suurin osa oppilaista vastasi aiempaan kysymykseen arvioivansa lähteiden luotettavuutta, joten tilanne ei vaikuta kovinkaan pahalta.

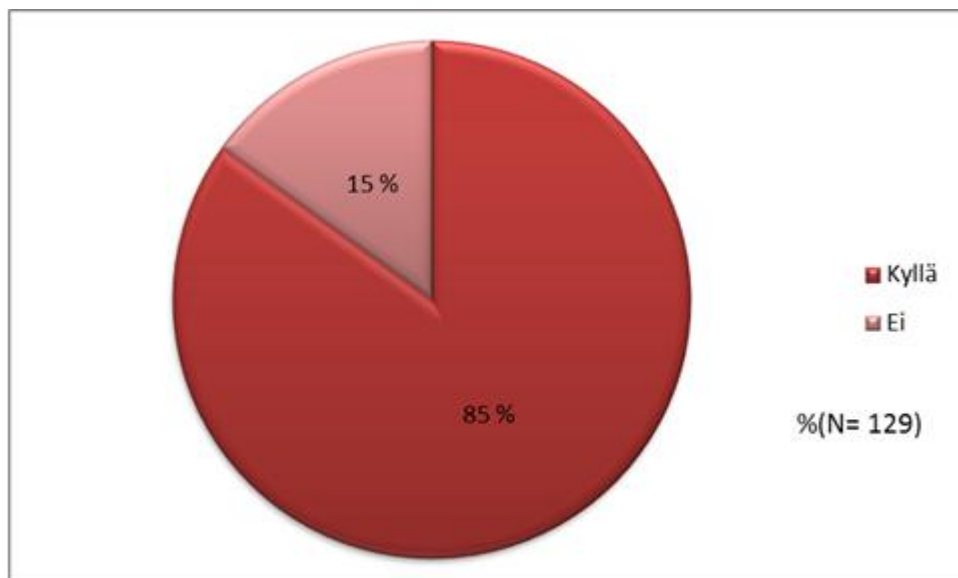
% (N=63)

Kuvio 22. Miksi et arvioi käyttämäsi lähteen luotettavuutta?

Kysymyksessä 23 jouduin hylkäämään useamman vastauksen, sillä kysymyksestä oli pitänyt valita vain yksi vastausvaihtoehto, mutta useat vastaajat olivat valinneet useamman vaihtoehdon. Syynä saattoi olla epäselvät vastausvaihtoehdot tai se, ettei niitä oltu jaksettua lukea kunnolla tai ollenkaan.

6.7 Tyytyväisyys käytettyihin tiedonhankinnan kanaviin

Kuvio 23. Tyydyttävätkö käyttämäsi kanavat tiedontarpeesi?

Toiseksi viimeisessä kysymyksessä kysyttiin, tyydyttivätkö opiskelijoiden käyttämät tiedonhankinnan kanavat heidän tiedontarpeensa. Vastaajia oli yhteensä 129 ja heistä 85 % oli tyytyväisiä käyttämiinsä tiedonhankinnan kanaviin. Ainoastaan 15 % oli sitä mieltä, etteivät käytetyt kanavat vastanneet tarpeita.

% (N=38)

Kuvio 24. Miksi käyttämäsi kanavat eivät tyydytä tarpeitasi?

Viimeiseen kysymykseen piti vastata ainoastaan niiden opiskelijoiden, jotka olivat vastanneet kysymykseen 24, etteivät olleet tyytyväisiä käyttämiinsä tiedonhankinnan kanaviin. Kuten muutamassa muussakin kysymyksessä vastausohjeet eivät olleet tarpeeksi selkeät tai niitä ei ollut luettu, sillä tähän kysymykseen olivat vastanneet sellaiset opiskelijat, jotka olivat olleet tyytyväisiä käyttämiinsä tiedonhankinnan kanaviin.

Vastaukset olivat hyvin tasaisia. Opiskelijoista 47 % ei ollut tyytyväinen, koska tietoa ei ole tarpeeksi saatavilla ja se ei ole luotettavaa. Internetiä käytettäessä tulee vastaan tiedon paljous ja tarvittavan tiedon löytäminen saattaa silloin olla kovin haasteellista. Luotettavuus on myös ongelma, koska nettiin kuka tahansa saattaa laittaa tietoa ja lähteitä ei useinkaan merkitä. Kuvio 24 osoittaa, kuinka vastaajista 40 % piti tiedon löytämistä vaikeana ja 37 % oli sitä mieltä, että tieto ei ollut ajantasaista.

7 LUKIOLAISTEN TIEDONHAKUTEHTÄVIEN TULOKSET

7.1 Tiedonhakutehtävät

Tutkimukseni toisessa osassa teetätin 15 lukion oppillaalla tiedonhakutehtäviä. Tehtävien tekemiseen osallistui oppilaita jokaiselta vuosikurssilta. Tehtäviä oli yhteensä 7 kappaletta, ja sen lisäksi täytettiin vielä tehtävien tekemisen jälkeen lisäkysely, millä selvitettiin tehtävien haastavuutta ja ratkaisutapoja. Vastauksia etsittiin kouluaikana tunnilla tietokoneita käyttäen. Kysymysten ratkaisut ja niihin johtanut reitti piti raportoida lyhyesti. Pyysin vastaajia kirjoittamaan reitin, vaikka oikeaa vastausta ei olisikaan löytynyt.

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin ”Mihin vaalipiiriin kansanedustaja Martti Korhonen kuuluu?”. Tarkoituksena oli, että oikeaa vastausta haettaisiin eduskunnan sivuilta. Suurin osa vastaajista etsi tietoa googlen kautta ja päätyi yleensä ottamaan vastauksen Wikipediasta. Oikein kysymykseen vastasi 15 vastaajasta vain 8 opiskelijaa. Loput, eli 7 opiskelijaa, vastasi kysymykseen ”vasemmistoliitto”, vaikka kysymyksessä kysyttiin kyseisen kansanedustajan vaalipiiriä.

Toinen kysymys tuotti selkeästi enemmän vaikeuksia, sillä yksikään vastaaja ei löytänyt kysymykseen minkäänlaista vastausta. Kysymyksessä kysyttiin, montako lakialoitetta Korhonen oli tehnyt vaalikaudella 2003-2006. Suurin osa oli yrittänyt löytää vastausta Googlesta käyttämällä hakulauseina esimerkiksi ”Martti Korhonen lakialoitteet”. Kysymykseen vastauksen olisi löytänyt eduskunnan kotisivuilta hakemalla kansanedustajan kohdalta hänen tekemiään lakialoitteita. Moni oli yrittänyt etsiä vastausta Korhosen omilta kotisivuilta.

Kolmantena piti löytää tieto siitä milloin Aina oli saanut ensi-iltansa kansallisoopperassa. Google oli jälleen kerran suosituin apuväline tiedon etsintään alkuvaiheessa. Vastaajista neljä löysi oikean tuloksen danceinfon tietokannasta. Vastaajista 10 ei löytänyt vastausta ja yksi vastasi väärin.

Seuraavaksi kysyttiin, mihin genreen Aina kuuluu. Aihe tuntui olevan vaikea, sillä oikean vastauksen saamiseen olisi pitänyt tietoa etsiä Ilona- teatteritietokannasta. Vastaajista kolme vastasi väärin ja loput eivät olleet vastanneet kysymykseen.

Viidennessä kysymyksessä piti etsiä, kuka on kirjoittanut kirjan ”Ajatustenlukija”. Tällä kertaa kysymys tuntui olevan hieman helpompi, sillä 14 vastaajaa löysi oikean vastauksen. Ainoastaan yksi vastaaja ei ollut ainakaan merkinnyt paperiinsa mitään vastausta. Jälleen kerran vastausta etsittiin Googlesta ja suurin osa kertoi ottaneensa vastauksen ensimmäisestä annetusta hakutuloksesta.

Seuraavaksi piti selvittää, kuinka monta kappaletta Ajatustenlukija- kirjaa löytyy Alajärven kirjastosta. Tämän kysymyksen oli tarkoitus selvittää, osaavatko nuoret hakeutua muualle etsimään vastauksia kuin vain Googleen. Vastauksen sai vain Alajärven kirjaston omasta tietokannasta. Oikein kysymykseen vastasi 10 vastaajaa ja loput 5 ei saanut vastausta oikein. Suurin osa oli kuitenkin osannut etsiä vastausta kirjaston tietokannasta ja vain muutama oli yrittänyt etsiä sitä Googlesta.

Viimeisenä kysymyksenä piti etsiä kuinka monta henkilöä oli kirjoittanut fysiikasta C- arvosanan keväällä 2011. Kysymys oli tarkoituksella hieman haastava, sillä oikean vastauksen löytämiseksi piti osata mennä ylioppilastutkinto- sivuille ja etsiä tilastoista vastausta. Viimeiseen kysymykseen ainoastaan yksi ihminen löysi oikean vastauksen. Vastaajista kolme päätyi ylioppilastutkinnon sivuille, mutta ei löytänyt oikeaa vastausta. Loput 11 vastaajaa ei saanut oikeaa tulosta tai löytänyt minkäänlaista vastausta. Jälleen kerran vastauksen etsintä alkoi kaikilla Googlesta.

7.2 Vastaajien mielipiteitä tiedonhakutehtävistä

Jatkokyselynä kysyin vastaajilta tuntemuksia tehdyistä tiedonhakutehtävistä. Kysymyksiä oli yhteensä 5 kappaletta, joiden tavoitteena selvittää olivatko kysymykset vaikeita, kohdattiinko ongelmia, miten kohdatut ongelmat ratkaistiin ja arvioitiinko käytettyjen lähteiden luotettavuutta. Tehtävät koettiin suurimmaksi osaksi melko vaikeiksi. Vastaajien mielestä osa oli vaikeita ja osa helppoja, ja vain

muutama vastaaja ei pitänyt tehtäviä ollenkaan vaikeina. Erään vastaajan mielestä tehtävä tuntui vaikealta, jos vastausta ei löytynyt heti.

Tehtävissä vaikeinta oli suurimman osan mielestä oikean tiedon löytäminen ja hakusanojen määrittely. Pieni osa vastaajista ei kokenut mitään vaikeaksi. Jatkokysymykset tuntuivat tuottavan päänvaivaa monelle ja niiden tarkoitusta ei oikein ymmärretty. Suurin osa tuntui ärsyyntyvän, kun samankaltaisia asioita kysyttiin ja vastauksia ei jaksettu kunnolla miettiä. Omien sanojensa mukaan vastaajat eivät kohdanneet paljoa ongelmia. Ongelmia ratkaistiin kokeilemalla uusia hakusanoja tai käyttämällä eri hakukoneita.

Viimeisenä kysyin, arvioitiinko käytettyjen lähteiden luotettavuutta ja millä tavoin. Vastaajista 7 ei arvioinut millään tavoin käyttämiensä lähteiden luotettavuutta. Vastaajista loput kahdeksan arvioivat lähteitä esimerkiksi arvioimalla sivuston ylläpitäjää, vertailemalla tuloksia muihin lähteisiin tai käyttämällä jo aiemmin luotettavaksi havaittuja sivuja.

Nuoret luottivat vastauksissaan hyvin pitkälti Googlen ja Wikipedian apuun. Moni tuntui ymmärtävän internetistä löytyvien lähteiden luotettavuuden arvioinnin tärkeyden, mutta silti luotettavuuden arviointi ohitettiin helposti. Googlen toimintaperiaate on monelle nuorelle melko tuntematon. Vastauksia etsittäessä valitsi Googlen käyttäjät yleensä ensimmäisen tarjotun lähteen. Helppous leimasi lähteiden valintaa ja sama päti tiedonhankintaan. Google tarjoaa aiheesta kuin aiheesta valtavan määrän lähteitä. Googlen käyttö on myös helppoa verrattuna esim. tietokantojen käyttöön. Googlesta saa irti tietoa vaikka ei osaisi muodostaa kunnollisia hakulauseita tai muotoilla oikeita käsitteitä. Googlea käyttääkseen ei myöskään tarvi osata Boolean- logiikkaa tai mitään muutakaan erityistä hakutapaa. Se on eri asia millaista tietoa Googlesta saa irti heikoimilla hakutavoilla, mutta joka tapauksessa yleisesti ottaen aina jotain tietoa löytyy.

Wikipedia kiinnostaa nuoria samoista syistä kuin Google, sitä on helppo käyttää ja se on helposti saavutettavissa. Wikipedia tarjoaa tietoa hyvin laajalta alueelta ja vielä yleensä se löytyy Googlen hakutuloksista melko alkupäästä. Wikipedia on loistava aloituspaikka tiedonhankinnalle, jos vaikka ei oikein tiedä mitä etsii tai mistä etsii, mutta ainoaksi lähteeksi se ei saisi jäädä. Nuoret tuntuvat kyllä

ymmärtävän että Wikipediasta löytyvä tieto saattaa olla kenen tahansa kirjoittamaa, mutta helposti saatavan tiedon houkutus on liian suuri. Wikipediasta löytyy nopeasti, helposti ja monesti myös melko kattavasti tietoa tarvitusta aiheesta, joten miksi kääntyä minkään muun kanavan puoleen. Tällainen ajattelutapa tuntui hallitsevan nuorten mieliä. Usein myös opettajien suhtautuminen Wikipediaan lähteenä on liian suvaitsevaa ja jopa kannustavaa.

Tietokannat tuntuivat olevan melko vieraita ja vaikeita nuorille. Tietokantojen käyttö ei ole helppoa ilman opetusta tai edes silloin kun opetusta olisi saatu. Tiedonhaku on haastavampaa ja jokaisesta tietokannasta pitää osata niiden omat erityispiirteet. Tietokantojen opetus ja käyttö jää helposti kovin pintapuoliseksi, koska vaatii myös opettajilta asiaan perehtymistä. Tiedon saaminen ei ole yhtä vaivatonta, vaikka tietokannasta saatu tieto olisikin mahdollisesti hyödyllisempää. Uskon että pienellä lisäohjauksella ja kannustuksella voitaisiin nuoret ohjata yhä useammin myös tietokantojen ääreen.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

8.1 Kyselyn tulosten yhteenveto

Tutkimuksessani ilmeni, että nuoret pitävät tiedonhankintataitojaan keskivertoa parempina ja uskovat omiin tiedonhankintaitoihinsa. Parantamisen varaakin löydettiin, mutta enimmäkseen omiin taitoihin oltiin tyytyväisiä. Eniten haasteita koettiin hyödyllisten lähteiden löytämisessä ja niiden luotettavuuden arvioinnissa. Nuorista vain muutama ei kokenut omissa taidoissa olevan mitään puutteita tai parannettavaa.

Kirjastonkäytön opetuksesta ei oltu juurikaan koettu mitään hyötyä. Tiedonhaun opetuksen hyödyllisyys jakoi myös mielipiteitä. Opetuksen saaminen niin tiedonhaussa kuin kirjaston käytössäkin ei ollut kuitenkaan mitenkään itsestäänselvyys kuin sen nykyisten vaatimusten mukaan pitäisi olla. Nuorista suurin osa vastasi, ettei ollut saanut lainkaan opetusta kirjaston käytössä ja tiedonhaussa lukion aikana. Peruskoulussa tilanne oli hieman parempi, sillä suurin osa kertoi saaneensa opetusta joko ala- tai yläkoulussa tai jopa molemmissa. Peruskoulun uusin opetussuunnitelma, joka ottaa tiedonhankinnan opetuksen huomioon, on ollut voimassa jo nykyisten lukiolaisten aikana. Silti kovin moni vastasi, ettei ollut saanut ollenkaan opetusta tiedonhaussa tai kirjaston käytössä.

Nuorten käsitykset tiedonhaun opetuksesta saattavat myös vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, sillä kaikki eivät välttämättä ymmärtäneet, mitä ja millaista tiedonhaun opetus on. Itse kyselylomakkeessa avasin käsitettä lyhyesti, mutta se ei ole välttämättä tavoittanut kaikkia kyselyyn vastanneita. Tiedonhaun opetus on myös hyvin pitkälti integroitu eri aineisiin opetussuunnitelmassa, joten nuori ei välttämättä edes tiedosta saaneensa opetusta tiedonhaussa, jos se on tapahtunut jonkin muun aineen opetuksen yhteydessä.

Kirjastonkäytön opetuksesta eniten oltiin opittu aineiston hakemista kirjastosta ja kirjaston käyttöä yleisellä tasolla. Luokitusjärjestelmänkin oli muutama vastaaja oppinut, mutta tämä on saattanut jäädä nuorilta joko oppimatta tai se on ollut mahdollisesti jo ennestään tuttu. Kirjastonkäytön opetuksessa opetettavat asiat

saattavat vaihdella kunnittain. Oman kokemukseni mukaan kirjaston tietokannan opetus on järjestetty mahdollisesti erillään kirjastonkäytön opetuksesta. Kuntien kirjastojen tarjoama opetus on kuitenkin yksilöllistä, ja on vaikea sanoa kuinka asioita on tutkimukohteeni kunnissa järjestetty. Jos kirjaston käytön opetuksen yhteydessä on järjestetty myös kirjaston tietokannan käytön opetusta, on silloin kyseessä myös tietynlainen tiedonhaun opetus. Lähdin kuitenkin liikkeelle siitä oletuksesta että kirjaston tietokannan käytön opetus on järjestetty tiedonhaun opetuksen yhteydessä.

Tiedonhaun opetuksesta oltiin opittu uusia hakutapoja sekä internetin hakupalvelujen käyttöä. Tiedonhaun opetuksen osalta vastaukset vaikuttivat muutenkin positiivisemmilta kuin kirjastonkäytön opetuksen, sillä useampi opiskelija oli kokenut oppineensa siitä jotain uutta. Melko tasaisesti oli myös opittu uutta tekijänoikeuksista ja lähteiden luotettavuuden arvioinnin kriteereistä. Tietokantojen käyttö ei tullut nuorille uutena asiana, sitä oli mahdollisesti jo käsitelty kirjastonkäytön opetuksen yhteydessä. Tietokantojen käyttö voi olla myös kovin haastava asia nuorille, näin ollen niiden opetukseenkin pitäisi varata hyvin aikaa ja mahdollisesti aivan oma opetuskertansa.

Tietoa haettiin eniten opiskelutarpeisiin, mikä on hyvin odotettava tulos. Tämän jälkeen eniten tietoa haettiin vapaa- aikaan ja harrastuksiin liittyvissä asioissa. Vastaajista vain hyvin pieni osa haki töihin liittyvää tietoa. Tiedon etsintä suuntautui yleisesti ensimmäisenä internetiin. Tulos oli hyvin kiistanaton, sillä lähes jokainen vastaaja kertoi hakevansa ensimmäisenä internetistä tietoa. Tämän jälkeen tiedon etsintä suuntautui perheen tai kavereiden suuntaan ja hyvin pieni osa haki tietoa myös kirjastosta.

Käytetyn kanavan valintaan vaikeutti nuorten mielestä eniten kanavan helppo ja nopea saatavuus. Näiden jälkeen merkitsevänä tekijänä oli se, että kanava tarjosi paljon tarvittavia lähteitä. Kanavan tarjoamien lähteiden luotettavuus tai kanavan käyttäminen tottumuksen vuoksi ei ollut juurikaan merkitsevä tekijä.

Opiskelutarpeisiin tietoa haettiin myöskin eniten internetistä ja erityisesti sanahakukoneista. Vastanneista nuorista vain muutama haki tietoa internetin aihehakemistoista tai kysymällä sitä kavereilta tai perheeltä. Kirjastosta tietoa ei

juurikaan haettu. Vapaa-ajan osalta tulokset olivat käytännössä samanlaiset. Kanavien valintaan vaikutti sen helppo saatavuus molempien tarpeiden osalta. Kanavan luotettavuus tai mahdollinen vastaavuus nuoren sen hetkisiin tiedontarpeisiin vaikutti hyvin minimaalisesti.

Vastausten perusteella lähteiden luotettavuutta arvioi suurin osa lukion opiskelijoista. Lähteitä arvioitiin vertaamalla niitä muihin aiheesta kirjoitettuihin teksteihin, tarkistamalla julkaisija tai arvioimalla kirjoittajaa. Pieni osa vastaajista arvioi luotettavuutta arvioimalla tekstin tarkoitusperiä. Lukion opiskelijoista ne, jotka eivät arvioineet lähteiden luotettavuutta, vastasi syyn johtuvan siitä, että he eivät jaksaneet arvioida lähteitä. Tämän jälkeen merkittävin syy oli se ettei sitä koettu tärkeäksi, ja loput vastaajat eivät osanneet arvioida lähteiden luotettavuutta. Nuorista suurin osa oli tyytyväisiä käyttämiinsä tiedonhankinnan kanaviin. Tyytymättömyyttä eniten aiheutti se, jos tieto ei ollut luotettavaa tai jos sitä ei ollut tarpeeksi saatavilla. Tiedon ajantaisaisuuden puute tai löytämisen vaikeus aiheutti myös jonkin verran tyytymättömyyttä.

Tiedonhaku-tehtävien tekeminen tuntui aiheuttavan tutkittaville nuorille melko paljon vaivaa. Kysymyksiä oli sekä helppoja että haastavia, mutta silti melkein jokainen kysymys vaati ponnisteluja vastauksen löytymiseksi. Nuoret keskittyivät käyttämään pelkästään Googlea eikä kukaan edes yrittänyt löytää vastausta jotain muuta kautta. Hakulausekkeet olivat kömpelöitä, pitkiä ja usein lähes suoraan kysymyksen muotoon aseteltuja. Käytettäviä käsitteitä ei laajennettu vaan käytettiin ainoastaan kysymyksessä olleita sanoja. Ainoastaan muutama vastaaja sai aikaiseksi hieman järjestelmällisempää tiedonhakua.

Positiivista oli se, että suurin osa tehtäviin vastanneista nuorista osasi etsiä tietoa kotipaikkakuntansa kirjaston tietokannasta. Turhautuminen tapahtui kuitenkin nopeasti, niin kuin nuoret myös itse mainitsivat, jos tietoa ei löytynyt heti ensimmäisellä yrittämällä. Löydettyä tietoa ei arvioitu, mutta on mahdollista että esimerkiksi aitoja koulutehtäviä tehtäessä lähteiden arviointia olisi tapahtunut. Teetättämieni tehtävien irrallisuus ja merkityksen vähäisyys nuorten omaan opiskeluun aiheutti suurimmassa osassa motivaation puutteen.

8.2 Tutkimustulosten vertailua aiempiin tutkimuksiin

Tutkimukseni tulokset olivat melko samankaltaisia aiemmin tehtyjen tutkimusten kanssa. Tutkimuskohteeni nuoret arvioivat taitonsa ”erinomaisiksi” tai ”hyviksi” aivan kuten Turun yliopiston kirjaston teettämässä tutkimuksessa Turun yliopiston opiskelijoille vuonna 2009. Turun yliopiston kirjaston tutkimuksessa yliopiston ensimmäisen vuoden opiskelijat arvioivat taitonsa keskivertoa paremmiksi, kun taas toisen ja kolmannen vuoden opiskelijat pitivät taitojaan selkeästi heikompina. Kiilin (2008) tutkimuksen nuoret arvioivat myös taitonsa melko hyviksi.

Tiedonhaun ja kirjastonkäytön opetuksen vaikutukset olivat oman tutkimukseni mukaan melko vaatimattomat. Vastaaajista vain puolet koki tiedonhaun tai kirjastonkäytön opetuksesta olleen hyötyä. Tampereen yliopiston tekemän tiedonhankinnan opetusmenetelmä- tutkimuksen tulokset erosivat omistani jonkin verran. Kyseisen tutkimuksen opiskelijoista suurin osa koki taitojensa kehittyneen opiskelun myötä, toisin kuin oman tutkimukseni opiskelijoiden. Tutkimukseni nuoret pitivät internetiä tärkeimpänä ja ensisijaisena tiedonlähteenään myös Caritan Kiilin tutkimuksen nuoret käyttivät eniten internetiä etsiessään tietoa.

9 KEHITYSEHDOTUKSIA JA POHDINTAA

Tiedonhankintataidot ovat erittäin tärkeä osa nuorten tämänhetkisiä ja tuleviakin opiskelu- ja työmahdollisuuksia varten. Tänä päivänä arvostetaan ja jopa vaaditaan itsensä jatkuvaa kehittämistä. Opiskelu on itsenäistä ja vaativaa, mikä vaatii opiskelijalta pitkäjänteisyyttä ja hyviä tiedonhankintaitoja. Tiedonhankintataitojen perusteiden osaaminen jo alakoulussa on välttämätöntä. Opetuksen tulisi alkaa jo peruskoulun aikana, niin että nuori olisi valmis siirtymään tulevaan opiskelupaikkaansa ja jatkamaan kehitystään läpi tulevien opiskelujensa.

Tutkimukseni oli pieni pintaraapaisu mielenkiintoisen ja laajan tiedonhankintatutkimuksen osalta. Tutkimuksessani kuitenkin selvisi, että tiedonhankintataitojen opetukselle on suuri tarve. Nuorten luulot ja mielikuvat omista taidoista olivat vahvasti yläkanttiin, tämä viestii opetuksen vähäisyydestä tai jopa sen puutteesta.

Opetuksen pitäisi olla systemaattisempaa ja siihen pitäisi kehittää jokin yhteinen suunnitelma. Kouluilla on mahdollisuus ja lain antama velvoite tehdä oma tvt-suunnitelma. Tämän suunnitelman puitteissa pitäisikin kehittää jokaisella koululle sille sopiva tapa järjestää tiedonhankinnan opetusta. Nykyisin oppaita ja tutkimuksia tiedonhankinnan opetuksesta löytyy, joten suunnitelman laatimisessa ei tarvitsi lähteä aivan tyhjästä. Muutama tunti tai pari opetuskertaa ei riitä. Tiedonhankinnan opetuksen tulisi olla pitempiketoisempaa ja useiden tutkimusten mukaan siitä on myös apua, jos tiedonhankinnan opetustilanteet tapahtuvat aitojen oppimistehtävien yhteydessä. Tämä teema toistui myös omassa tutkimuksessani, kun teetäin opiskelijoilla tiedohaun tehtäviä. Nuoret eivät jaksaneet olla kiinnostuneita ja panostaa tehtävien tekoon, koska niillä ei ollut mitään selvää yhteyttä heidän omaan opiskeluunsa. Resurssit opettamiseen ovat tietenkin rajalliset, mutta hyvin tehty suunnitelma onkin suuri etu opetuksen toteutuksessa.

Tärkeää nuorten opettamisessa olisi, että heidät tutustutettaisiin monipuolisiin aineistoihin ja kannustettaisiin käyttämään muutakin kuin Googlea opintoja suoritettaessa. Kirjastojen ja koulujen yhteistyö on ajankohtaista jokaisella kouluasteella. Alajärven lukiossa on toimiva koulukirjasto, jota hoitaa kirjastoalan ammattilainen, mikä on todella hyvä tilanne. Nuoret kertoivatkin käyttävänsä lukion

kirjastoa hakiessaan aineistoa koulutehtäviä varten. Opetuksen parantamiselle löytyi varaa, myös oppimisen motivointi olisi tärkeää. Nuorille tulisi opettaa, miksi tiedonhankintataidot ovat tärkeitä heille ja heidän tulevaisuudelleen. Oppimista kun ei tapahtu, ellei siihen löyty motivaatiota.

LÄHTEET

- Aaltonen, L. & Rissanen, K. 1999. Tiedosta tietämykseksi. Teoksessa: Opetushallitus (toim. Kirjasto koulussa: Opas uuteen koulu- ja oppilaitoskirjastoon. Helsinki: BTJ kirjastopalvelu, 49- 67.
- Alajärven kaupunginkirjasto. Ei päiväystä. Alajärven kirjaston vaiheita. [Verkkosivu]. Alajärvi: Alajärven kaupunginkirjasto. [viitattu 23.3.2012]. Saatavana: <http://kirjasto.alajarvi.fi/Default.aspx?id=334396>
- Alajärven lukion vuosikertomus. 2011. Alajärven lukio: Lukuvuosi 2010-2011.
- Case, O. Donald. 2002. Looking for information: A survey of research on information seeking, needs and behavior. Amsterdam : Academic Press. Library and information science.
- Gaunt, J., Morgan, N., Somers, R., Soper, R. & Swain, E. 2009. Opas Informaatiolukutaidon opetukseen. Suomentaja Satu Niininen, Tytti Pohjola ja Elina Ritala. Kokkola: Keski-Pohjanmaan Ammattikorkeakoulu.
- Grönroos, M. 2003. Johdatus tilastotieteeseen: Kuvailu mallit ja päättely. Helsinki: Finn Lectura.
- Haasio, A. & Savolainen, R. 2004. Tiedonhankintatutkimuksen perusteet. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. 5.-6. p. Helsinki: Edita.
- Information literacy competency standards. 2000. Information literacy competency standards for higher education. [Verkkojulkaisu]. Chicago: Association of College & Research Libraries. [Viitattu 11.4.2012]. Saatavana: <http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/standards/standards.pdf>
- Kiili, C. 2008. Internet lukiolaisten tiedonlähteenä tapausesimerkkejä hyvin ja heikosti onnistuneista tiedonhakijoista. Teoksessa: Sormunen, E. & Poikela, E. (toim.) Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampere University Press, 227-247.
- Koulun vahvuudet. 2000. Alajärven lukio. [Verkkosivu]. Alajärvi: Alajärven lukio. [viitattu 23.3 2012]. Saatavana: <http://www.japo.fi/kk/lukio/>
- Kuhlthau, Carol C. 1993. Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services. Nordwood, NJ: Ablex.

- Kuhlthau, Carol C. 2004. Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services. 2nd. Ed. Westport (Conn.): Libraries Unlimited.
- Kunta lyhyesti. Ei päiväystä. Alajärvi lyhyesti. [Verkkosivu]. Alajärvi: Alajärven kunta. [viitattu 23.3.2012]. Saatavana: http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Etusivu/Kuntainfo/Kunta_lyhyesti
- Lappalainen, U. 2003. Tiedonhallintataitojen opetus houkuttelee opettajia yhteistyöhön. Teoksessa: Niinikangas, L. (toim.) Voiko käärme kompastua?: Opettajan tiedonhallintataitojen opas. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu, 27-35.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. 2003. Lukion opetussuunnitelman perusteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu: 4.10.2011]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf
- Moisio, K. Ei päiväystä. Kaupunginjohtajan palsta. [Verkkosivu]. Alajärvi: Alajärven kunta. [viitattu 23.3.2012]. Saatavana: http://www.alajarvi.fi/Suomeksi/Etusivu/Kuntainfo/Kaupunginjohtajan_palsta
- Nevgi, A. & Sormunen, E. 2007. Johdanto. Teoksessa: Nevgi, A. (toim.) Informaatiolukutaito: yliopisto-opetuksessa. Helsinki: Palmenia, 7- 15.
- Nuorten lukiokoulutus. 2011. Nuorten lukiokoulutus. [Verkkosivu]. Opetushallitus. [viitattu 4.10.2011]. Saatavana: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/lukiokoulutus
- Perusopetus. 2012. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 3.10.2011]. Saatavana: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu: 3.10.2011]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/139848_pops_web.pdf
- Priha, L., Santala J. & Sipilä, K. 2003. Informaatiolukutaito: Haaste koulutusjärjestelmälle. Espoo: Teknillinen korkeakoulu. Dipoli-raportit. C, Tietojen hallinta; 2003:2
- Saarikoski, S. 2006. Tiedonhankinnan opetus ongelmalähtöisen pedagogiikan mukaisessa koulutuksessa. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opettajankoulutuksen kehittämishanke.
- <https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/8333/TMP.objres.470.pdf?sequence=2>

- Savolainen, R. 2010. Tiedonhankintatutkimuksen lähtökohtia. Teoksessa: Serola, S. (toim.) Ote informaatiosta: Johdatus informaatiotutkimukseen ja interaktiiviseen mediaan. Helsinki: BTJ, 75-115.
- Sormunen, E. & Poikela. 2008. Informaatiolukutaito ja oppiminen. Teoksessa: Sormunen, E. & Poikela, E. (toim.) Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. Tampere: Tampere university press. 9-55.
- Taylorson, J. 2009. Informaatiolukutaito ei kohene ilman opetusta. Signum 42 (1), 21-26.
- Tevaniemi, J., Valovirta, S. & Tiitinen, K. 2009. Tiedonhankintataitojen opetuksen kehittäminen on jatkuva prosessi. Signum 42 (2), 21-25.
- Tiedonhankintataidot. Ei päiväystä. Tiedonhankinnan käsitteistöä. [Verkkosivu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu 1.5.2012]. Saatavana: <http://www10.edu.fi/kenguru/?sivu=kasitteisto>

LIITTEET

LIITE 1: Kysely lukiolaisten tiedonhankinnasta

Opinnäytetyö- kysely

Anni Ala-Piirto

Kysely tiedonhakutavoista

Opiskelen Seinäjoen Ammattikorkeakoulussa Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa. Opinnäytetyössäni tutkin Alajärven lukion oppilaiden tiedonhakukäyttäytymistä. Vastaa kysymyksiin rengastamalla oikea vaihtoehto tai kirjoittamalla oma vastauksesi kun sitä edellytetään.

Taustatiedot

1. Sukupuolesi?

a) Nainen

b) Mies

2. Ikäsi?

a) 16

b) 17

c) 18 tai vanhempi

3. Kotipaikkakuntasi? (kirjoita riville)

Tiedonhakutaidot

Vastaa ympyröimällä oikea vaihtoehto, 5= Erittäin hyvä.....1= Heikko jne.

4. Millaisena pidät omia tiedonhakutaitojasi?

a) 5 = Erittäin hyvä

b) 4 = Hyvä

- c) 3 = Tyydyttävä
- d) 2 = Välttävä
- e) 1 = Heikko

5. Koetko puutteita tiedonhakutaidoissasi, missä osa-alueessa?

- a) Tietokoneen käytössä
- b) Hakulausekkeiden muotoilussa
- c) Hyödyllisten lähteiden löytämisessä
- d) Tietokantojen käytössä
- e) Lähteiden luotettavuuden arvioinnissa
- f) Jokin muu, mikä? _____

6. Mitä parannettavaa sinulla on mielestäsi tiedonhakutaidoissasi?

- a) Tietokoneen käytössä
- b) Hakulausekkeiden muotoilussa
- c) Hyödyllisten lähteiden löytämisessä
- d) Tietokantojen käytössä
- e) Lähteiden luotettavuuden arvioinnissa
- f) Jokin muu, mikä? _____

Kirjastonkäytön opetus

Kirjastonkäytön opetusta on esim. tutustuminen luokitusjärjestelmään, kirjaston tiloihin, kirjaston käyttöön jne.

7. Oletko saanut kirjastonkäytön opetusta peruskoulussa?

- a) Olen saanut alakoulussa
- b) Olen saanut yläkoulussa
- c) Olen saanut ala- ja yläkoulussa
- d) En ole saanut ollenkaan

8. Oletko saanut kirjastonkäytön opetusta lukiossa?

- a) Kyllä
- b) Ei

9. Jos olet saanut kirjastonkäytön opetusta peruskoulussa tai lukiossa, koitko sen hyödylliseksi?

- a) Kyllä
- b) En

Jos vastasit edelliseen kysymykseen "ei" voit jatkaa suoraan kysymykseen 11. Jos taas vastasit "kyllä" siirry kysymykseen 10. Kysymyksessä 10 voit valita useamman vaihtoehdon.

10. Mitä uutta opit kirjastankäytön opetuksesta?

- a) Aineiston hakemista kirjastosta
- b) Luokitusjärjestelmän
- c) Kuinka kirjastoa käytetään
- d) En mitään yllä olevista

Tiedonhaun opetus

Tiedonhaun opetukseen useimmiten liittyy asiasanoihin tutustumista, luokitusjärjestelmän esittelyä ja esimerkiksi kyseisen paikkakunnan kirjaston verkkotietokannan käytön opetusta.

11. Oletko saanut tiedonhaun opetusta peruskoulussa?

- a) Olen saanut alakoulussa
- b) Olen saanut yläkoulussa
- c) Olen saanut ala- ja yläkoulussa
- d) En ole saanut ollenkaan

12. Oletko saanut tiedonhaun opetusta lukiossa?

- a) Kyllä
- b) En

13. Jos olet saanut tiedonhaunopetusta peruskoulussa tai lukiossa, koitko sen hyödylliseksi?

- a) Kyllä
- b) En

Kysymyksessä 14. ja 15. voit valita useamman vaihtoehdon. Kysymyksessä 16 ja siitä eteenpäin valitse vain yksi vaihtoehto.

14. Mitä opit tiedonhaun opetuksesta?

- a) Tietokantojen käyttöä
- b) Internetin hakupalvelujen käyttöä
- c) Uusia tiedonhakutapoja
- d) Lähteiden luotettavuuden arvioinnin kriteerejä
- e) Tekijänoikeuksia

Tiedonhakatavat

15. Mihin tarkoituksiin haet tietoa?

- a) Opiskeluihin liittyvää
- b) vapaa- aikaan liittyvää
- c) Harrastuksiin liittyvää
- d) töihin liittyvää

16. Mistä yleensä etsit ensimmäisenä tietoa?

- a) Kirjastosta
 - b) Internetistä
 - c) Kavereilta/ perheeltä
 - d) Muulta mistä? (Kirjoita viivalle oma vastauksesi.)
-

17. Miksi käännyt kyseisen kanavan puoleen?

- a) Helppo saatavuus
- b) Paljon tarvittavia lähteitä

- c) Nopea saatavuus
- d) Luotettavia lähteitä
- e) Tottumuksen vuoksi

18. Mitä tiedonhaku kanavaa käytät eniten opiskelutarpeisiin?

- a) Kirjastoa
- b) Koulun kirjastoa
- c) Internetissä toimivia aihehakemistoja (esim. Makupalat)
- d) Internetin sanahakukoneita (esim. Google, Yahoo jne.)
- e) Kysymällä tietoa kavereilta/ tutuilta/ perheeltä

19. Mitä tiedonhaku kanavaa käytät eniten vapaa-ajallasi?

- a) Kirjastoa
- b) Internetissä toimivia aihehakemistoja
- c) Internetin sanahakukoneita
- d) Kysymällä tietoa kavereilta/ tutuilta/ perheeltä

20. Miksi käytät kyseistä tiedonhaku kanavaa eniten?

- a) Helppo saatavuus
- b) Luotettava
- c) Vastaa eniten tarpeitani

Lähteiden arviointi

21. Arvioitko käyttämäsi lähteen luotettavuutta?

- a) Kyllä
- b) En

Jos vastasit kysymykseen 21 "ei", voit jatkaa suoraan kysymykseen 23. Jos taas vastasit kysymykseen "kyllä", vastaa seuraavaksi kysymykseen 22 ja sen jälkeen siirry suoraan kysymykseen 24.

22. Mitä kriteerejä käytät lähteen luotettavuuden arvioinnissa? (*Tässä kysymyksessä voit valita useamman vaihtoehdon*)

- a) Tarkistamalla julkaisijan
- b) Arvioimalla kirjoittajaa
- c) Vertaamalla tekstiä muihin aiheesta kirjoitettuihin julkaisuihin
- d) Arvioimalla tekstin tarkoitusperiä

23. Miksi et arvioi käyttämäsi lähteen luotettavuutta?

- a) En osaa
- b) En jaksa
- c) En koe sitä tärkeäksi

24. Tyydyttävätkö käyttämäsi tiedonhaku kanavat tiedontarpeesi?

- a) Kyllä
- b) Ei

Jos vastasit edelliseen kysymykseen "kyllä" kysely on päättynyt osaltasi, jos taas vastasit "ei" vastaa vielä kysymykseen 25.

25. Miksi käyttämäsi tiedonhaku kanavat eivät tyydytä tarpeitasi?

- a) Tieto ei ole ajantasaista
- b) Tietoa ei ole saatavilla tarpeeksi
- c) Tieto ei ole luotettavaa
- d) Tiedon löytäminen on vaikeaa

Kiitoksia osallistumisesta!

LIITE 2: Tiedohakutehtäviä

1. Mihin vaalipiiriin kuuluu kansanedustaja Martti Korhonen?
2. Montako Lakialoitetta hän teki vaalikaudella 2003-2006?
3. Minä vuonna "Ainda" sai ensi- illan Suomen Kansallisoopperassa?
4. Mihin Genreen "Ainda" kuuluu?
5. Kuka on kirjoittanut kirjan "Ajatustenlukija"?
6. Kuinka monta kappaletta niitä on Alajärven kirjastossa?
7. Kuinka monta henkilöä kirjoitti ylioppilaskirjoituksissa Fysiikasta "C" arvosanan keväällä 2011?

LIITE 3: Kysymyksiä tiedonhakutehtävistä

1. Koitko tehtävät vaikeiksi?
2. Mikä tehtävissä oli vaikeinta?
3. Kohtasitko ongelmia? Missä?
4. Miten ratkaisit tiedonhaussa kohdatun ongelman?
5. Arvioitko lähteiden luotettavuutta? Millä tavoin?